

DAY — 22

SEAT NUMBER

1 6 2 4 5 6

2025

III 11

1100

J-435

(E)

SOCIOLOGY (45)

Time : 3 Hrs.

(7 Pages)

Max. Marks : 80

- Note : (1) All the questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.
(3) Minimum 4 points are expected for sub-questions of 4 marks.
(4) Write answers to each question on a new page.

Q. 1. Attempt the following objective type questions.

[20]

(A) Complete and rewrite the following statements by selecting the appropriate alternatives given in the brackets :

(5)

(1) Vardhaman Mahavir was ____ Teerthankar of Jain Religion.

(24th, 22nd, 16th)

(2) Secondary type relations are found in ____ community.

(rural, tribal, urban)

(3) Migration from rural areas to urban centers is ____.

(industrialisation, urbanisation, modernisation)

0 4 3 5

(4) The Bhartiya Lokdal was founded in the year _____.
(1954, 1964, 1974)

(5) The Domestic Violence Act was passed in the year _____.
(1995, 2005, 2011)

(B) Correct the incorrect pair and rewrite it:

(5)

- (1) (i) Rajmarg — Hinduism
(ii) Teerthankars — Parsism
(iii) Saint Thomas — Christianity
(iv) Eight-fold path — Buddhism
- (2) (i) Mumbai — Jhopadpattis
(ii) Delhi — Jhuggi - Jhopadi
(iii) Kolkata — Cheris
(iv) Bengaluru — Keris
- (3) (i) Conflict based on Language — Terrorism
(ii) Conflict based on religion — Communalism
(iii) Conflict based on caste — Casteism
(iv) Conflict based on region — Regionalism

- (4) (i) Women's movements — Gender equality
- (ii) International — 1975
women's year
- (iii) Towards equality — Report on the status
of women in India
- (iv) Home Rule Movement — Margaret Cousins
- (5) (i) Marijuana — Drug addiction
- (ii) Violent films — Internet addiction
- (iii) Selfitis syndrome — Substance addiction
- (iv) Country liquor — Alcohol addiction

(C) Identify the appropriate term from the given options in the box and rewrite it against the given statements : (5)

Devrai, Teacher, Mahatma Gandhi, Dr. B.R. Ambedkar,
Industrialisation, Patriarchy

- (1) Chairman of the drafting committee of the constitution of India.
- (2) Sacred groves in the tribal community.
- (3) It is an achieved status.
- (4) Mechanisation of the process of production.
- (5) Lower status of women.

(D) Correct the underlined words, complete and rewrite the statements:

(5)

- (1) The custom of worshipping non-living bodies is called animism.
- (2) The concept Sarvadharmā Samābhava denotes unity.
- (3) The New Economic Policy was adopted in the year 1996.
- (4) The Sardar Sarovar Dam was constructed on the river Kaveri.
- (5) Ageing is an artificial process.

Q. 2. Write notes on the following (Any TWO) :

[8]

- (1) Purusharthas
- (2) Diversity in India
- (3) Characteristics of Digitalisation

Q. 3. Differentiate between (Any THREE) :

[12]

- (1) Tribal community and Urban community
- (2) Christianity and Islam
- (3) Modernisation and Globalisation.
- (4) Women's movement during Pre-Independence period and Women's movement during Post-Independence period.
- (5) Individual problem and Social problem

Q. 4. Explain the following concepts with examples

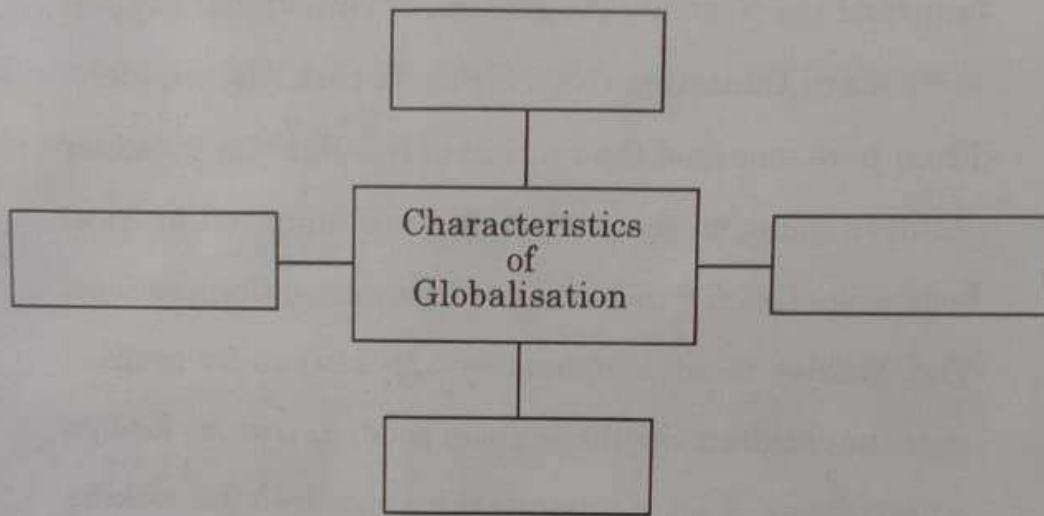
[8]

(Any TWO) :

- (1) Ashramvyavastha
- (2) Communalism
- (3) Urbanisation

Q. 5. (A) Complete the concept map :

(4) [12]

(B) State whether the following statements are True or False with reasons (Any TWO) :

(8)

- (1) Colonial rule has significant impact on Indian society.
- (2) Social reformers brought about changes in Indian Society.
- (3) Technology is not always useful for social progress.

Q. 6. (A) Read the following passage and answer the questions given below :

[10]

(6)

Sarva Shiksha Abhiyan (SSA) is a Government of India programme that makes education for children

between the ages 6-14 free and compulsory. This programme was pioneered by former Indian Prime Minister, Shri Atal Bihari Vajpayee in 1993-94. It became totally operational since 2000-2001. This programme made education a Fundamental Right.

Along with this, the Government of India also launched the National Programme of Nutritional Support to Primary Education (NP-NSPE) on 15th August, 1995. From here emerged the concept of free 'Midday Meal' for children going to schools which were managed by local bodies like Gram Panchayats and Municipal Corporations. The 'Midday Meal' is mandatory. It is taken for granted that the children should be given good, nutritious food on a daily basis. A lot of organisations goes into the cooking and delivering of these meals to the schools, on time.

Universal Education goes hand in hand with Nutrition. Children of the village and municipal schools look forward to this meal. For several of them it is perhaps the main meal of the day.

Questions :

- (1) Do you think Sarva Shiksha Abhiyan is useful?
- (2) "Midday Meal promotes attendance of students in the school." Justify.

(B) Give your personal response on the following statements (4)
(Any ONE) :

- (1) What is the significance of school uniforms in Indian School, with regard to the value of unity?
- (2) Has the study of Environmental Education had any effect on your behaviour?

Q. 7. Answer any ONE of the following questions in detail [10]
in about 150-200 words :

- (1) Discuss the problems of rural community and suggest measures to solve them.
- (2) Elaborate the causes of farmers' suicide and suggest measures to solve this problem.

DAY — **14**

SEAT NUMBER

--	--	--	--	--	--

2025 III 01

1500

J-354

(E)

ECONOMICS (49)

Time : 3 Hrs.

(8 Pages)

Max. Marks : 80

Notes : (1) All questions are compulsory.

(2) Draw neat tables / diagrams wherever necessary.

(3) Figures to the right indicate full marks.

(4) Write answers to all main questions on new pages.

Q. 1. (A) Give economic terms :

(5) [20]

- (i) A desire which is backed by willingness to purchase and ability to pay.
- (ii) Deposits that are withdrawable on demand.
- (iii) Wear and tear of capital assets, due to their use in the process of production.
- (iv) Elasticity resulting from a proportionate percentage change in the quantity demanded due to a proportionate percentage change in price.
- (v) The difference between the value of a country's exports and imports for a given period.

(B) Complete the correlation :

(5)

- (i) Internal Trade : Home Trade : :
International Trade :
- (ii) Discriminated prices : : : Single price : Perfect competition
- (iii) : Central Bank : : SBI : Commercial Bank.
- (iv) Output method : : : Income method : Factor cost method.
- (v) The period of Inflation: Surplus Budget : : The Period of Depression :

(C) Find the odd word :

(5)

- (i) Durable Goods :
Furniture, Cupboard, Washing Machine, Fish.
- (ii) Cost Concepts :
Total cost, Average cost, Marginal cost, Selling cost.
- (iii) Legal Monopoly :
Patent, OPEC, Copyright, Trademark.
- (iv) Theory of Economic Welfare :
Theory of Income and Employment, Efficiency in production, Efficiency in Consumption, Overall Economic Efficiency.
- (v) Exceptions to the Law of Demand:
Giffen's paradox, Prestige goods, Price illusion, Supply of labour.

(D) Complete the following statements :

(5)

- (i) The terms of Micro Economics and Macro Economics were coined by Norwegian Economist _____.
- (a) Adam Smith
 - (b) J.M. Keynes
 - (c) J.B. Say
 - (d) Ragnar Frisch
- (ii) When the supply curve is sloping upward, then its slope is _____.
- (a) Positive
 - (b) Negative
 - (c) First positive and then negative
 - (d) Zero
- (iii) The Price Index number is used _____.
- (a) to measure the general changes in the prices of goods.
 - (b) as a geographical tool.
 - (c) to measure the air pressure
 - (d) in measurements of goods.
- (iv) Development financial institutions were established to _____.
- (a) provide short term funds
 - (b) develop industry, agriculture and other key sectors.
 - (c) regulate the money market.
 - (d) regulate the capital market.

- (v) Obligatory functions of the govt. is_____.
- (a) Provision of education and health services.
 - (b) Provision of pensions.
 - (c) Maintaining internal law and order.
 - (d) Provision of welfare measures.

Q. 2. (A) Identify and explain the following concepts (Any THREE) : (6) [12]

- (i) Abhijeet sold 15 chairs for ₹ 3000, for each chair he earned ₹ 200.
- (ii) Rajaram produced 25 quintals of wheat in his field, from it he kept aside 2 quintals of wheat for his own family use.
- (iii) Rani collected the data of India's National Income for the purpose of study.
- (iv) Amar demanded milk, sugar and tea powder jointly to satisfy his want of the tea.
- (v) Sunita madam satisfied her want to write on the blackboard by using a chalk.

(B) Distinguish between (Any THREE) : (6)

- (i) Micro Economics and Macro Economics.
- (ii) Perfectly elastic demand and Perfectly inelastic demand.
- (iii) Quantity index number and Value index number.

(iv) Internal debt and External debt

(v) Expansion of supply and Increase in supply.

Q. 3. Answer the following (Any THREE) :

[12]

- (i) Explain any four features of micro economics.
- (ii) Explain the functions of Commercial Banks.
- (iii) Explain the classification of market on the basis of time.
- (iv) Calculate price index number from the following data:

Commodity	A	B	C	D
Price in 2005(₹)	6	16	24	4
Price in 2010(₹)	8	18	28	6

(v) Explain any four points of the role of foreign trade in India.

Q. 4. State with reasons whether you agree or disagree with the following statements (Any THREE) :

[12]

- (i) Demand Curve slopes downward from the left to the right.
- (ii) There are no limitations to the Index numbers.
- (iii) Elasticity of demand depends upon several factors.
- (iv) There are some exceptions to the law of supply.
- (v) Capital market plays very important role in Indian economy.

Q. 5. Study the following table, figure, passage and answer the questions given below it (Any TWO) :

[8]

(i) Observe the given table and answer the questions: (4)

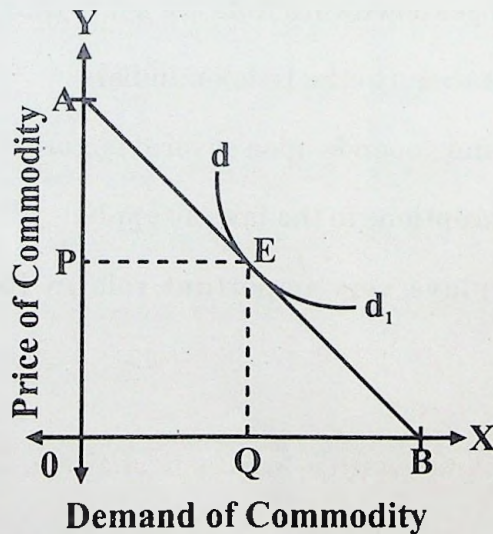
Quantity demanded				
Price Per Kg in ₹	Consumer A	Consumer B	Consumer C	Market Demand (in Kg) (A+B+C)
35	5	10	15	<input type="text"/>
30	10	15	20	<input type="text"/>
25	15	20	25	<input type="text"/>
20	20	25	30	<input type="text"/>

Questions :

(a) Complete market demand schedule. (2)

(b) Draw market demand curve based on above market demand schedule. (2)

(ii) Observe the following diagram of non-linear demand curve and answer the questions given below. (4)

- (1) If $EB = EA$ ($E_d = 1$) = (1)
- (2) If $EB > EA$ ($E_d > 1$) = (1)
- (3) If $EB < EA$ ($E_d < 1$) = (1)
- (4) The 'x' axis represents..... of commodity (1)
and 'y' axis represents of commodity.

(iii) Regulated Market : (4)

Regulated market is wholesale market where buying and selling are regulated and controlled by the state government through the market committee.

Regulated market aims at the elimination of unhealthy and unscrupulous practices regarding charges and providing facilities to producers and sellers in the market. The poor standards of primary and secondary markets in agricultural market are cash transactions, short weights, excessive market charges, unauthorized deduction, and the absence of machinery to settle disputes between sellers and buyers. These defects and malpractices can be recovered by the establishment of Regulated market. According to the Bombay Agricultural Product Market Act-1939, this market is controlled. In this market mainly the trade of cereals, fruits, tobacco, cotton, groundnut, coconut, betel nut, potatoes and turmeric, etc. are controlled.

Questions :

- (1) Which act regulates the market? (1)
- (2) What are the poor standards in primary and secondary markets? (1)
- (3) Give your opinion with reference to above passage. (2)

Q. 6. Answer the following questions in detail (Any TWO) :

[16]

- (i) State and explain the law of diminishing marginal utility with its assumptions.
- (ii) State the meaning of National Income and explain the features of National Income.
- (iii) Explain various reasons for the growth of government's public expenditure.

DAY — 20

SEAT NUMBER

162456

2025 III 08

1500

J-426

(E)

HISTORY (38)

Time : 3 Hrs.

(11 Pages)

Max. Marks : 80

Instructions :

- (i) All questions are compulsory.
- (ii) Figures to the right side indicate full marks.
- (iii) Draw concept maps with pen in the answer sheet.
- (iv) Start a new question on a new page.

Q. 1. (A) Choose the correct alternatives and rewrite the statements : (6) [10]

- (1) The first seafarer to circumnavigate the African continent was _____.
 - (a) Henry the Navigator
 - (b) Marco Polo
 - (c) Bartholomew Dias
 - (d) Columbus
- (2) The first conference of Asian and African countries was held in 1955 at _____ in Indonesia.
 - (a) Bandung
 - (b) Paris
 - (c) Colombo
 - (d) Maldives

- (3) Maharshi Vitthal Ramji Shinde established the ____.
- (a) Ramakrishna Mission
 - (b) Depressed Classes Mission
 - (c) Satyashodhak Samaj
 - (d) Scientific Society
- (4) The Dutch established their first colony at ____.
- (a) Goa
 - (b) Surat
 - (c) Machilipatnam
 - (d) Calicut
- (5) To maintain peace in the World after the First World War an organisation named ____ was established.
- (a) UNESCO
 - (b) World Health Organisation
 - (c) Security Council
 - (d) League of Nations
- (6) Chimajiappa, the younger brother of Bajirao Peshwa I defeated the ____ at Vasai.
- (a) British
 - (b) Portuguese
 - (c) French
 - (d) Dutch

	Group 'A'	Group 'B'
(4)		
(i)	Burma Independence — Aung San Army	
(ii)	Pan-African Congress — W.E.B. Du Bois	
(iii)	Internal autonomy to colonies — Winston Churchill	
(iv)	Indian Independence Movement — Mahatma Gandhi	

Q. 2. (A) Write the names of historical places/persons/events: (4) [8]

- (1) Queen of England who encouraged explorers to undertake sea expeditions –
- (2) Movement started by Dr. Baba Adhav –
- (3) American Naval base attacked by Japan –
- (4) Treaty signed by Soviet Russia to counter America's influential process in Europe –

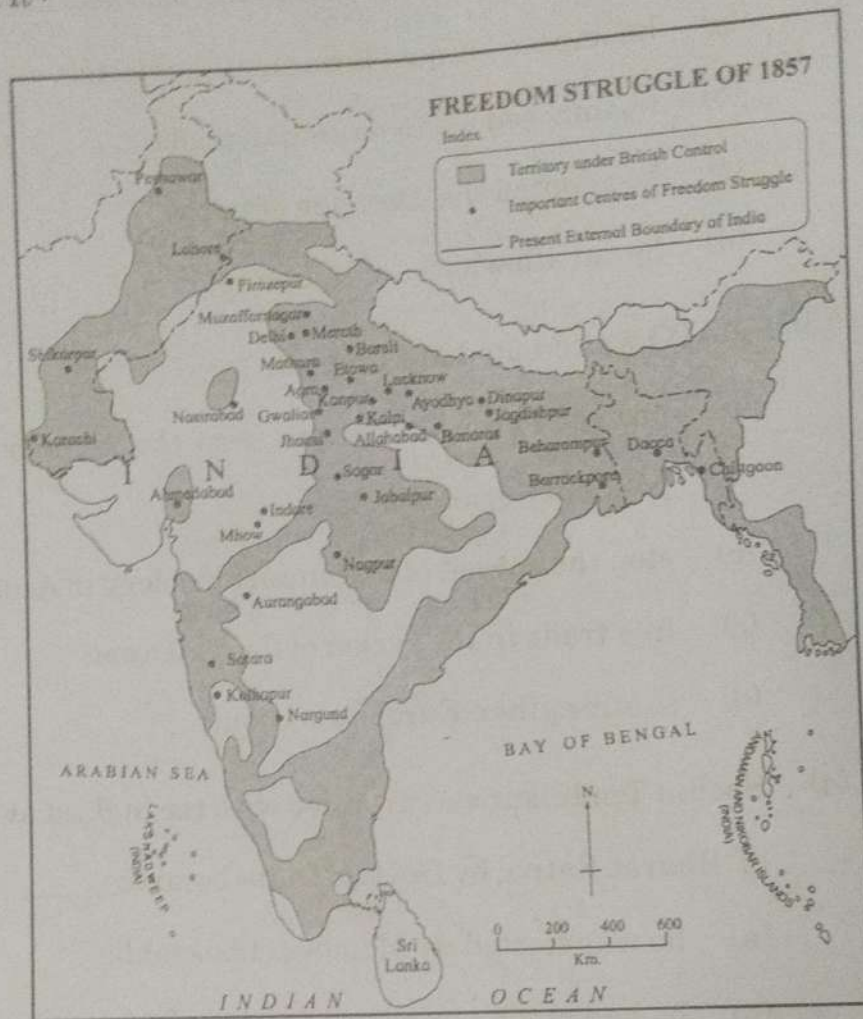
(B) Choose the correct reasons and complete the sentences : (4)

- (1) Chhatrapati Shivaji Maharaj levied octroi on the salt trade to _____
 - (a) oppose the Portuguese.
 - (b) stop the British trade of salt.
 - (c) raise funds for Swarajya.
 - (d) oppose the colonialists.

- (2) There was discontent among the rulers of the princely states during the time of Lord Dalhousie because _____
- (a) he imposed unjust laws on his subjects.
 - (b) he imposed a ban on Indian trade.
 - (c) he adopted the 'Doctrine of Lapse.'
 - (d) he cut allowances of Indian soldiers.
- (3) NATO was created in Europe to _____
- (a) protect European nations from the expansionist policy of Soviet Russia.
 - (b) stop the spread of communist ideology in Asia.
 - (c) free trade in the region of Pacific Ocean.
 - (d) to strengthen Europe's economy.
- (4) Sachin Tendulkar was awarded with the highest award of 'Bharat Ratna' by Govt. of India because _____
- (a) he was elected as 'Member of Loksabha.'
 - (b) he had made commercialisation of cricket.
 - (c) the people of India wanted Bharat Ratna for Sachin Tendulkar.
 - (d) the Government of India considered the extraordinary performance of Sachin Tendulkar.

Q. 3. (A) Observe the given map and answer the questions based on it :

(5) [13]

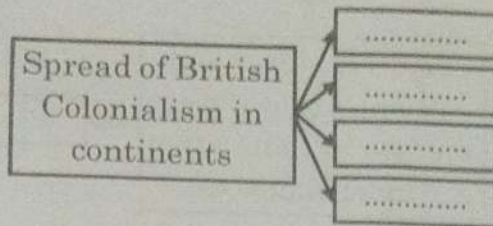
- (1) Name the ocean that lies on the east coast of India.
- (2) Name any one place on the eastern side of India involved in the revolt of 1857.
- (3) In which direction does Sri Lanka lie?
- (4) In the uprising of 1857, write the name of any one place, presently in Maharashtra.
- (5) Name an Indian island situated in the Arabian Sea.

0 4 2 6

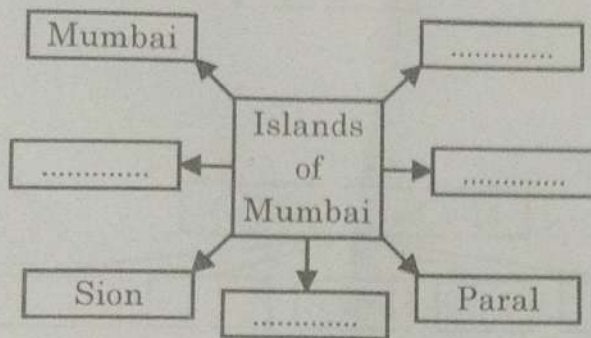
(B) Complete the concept maps (Any FOUR) :

(8)

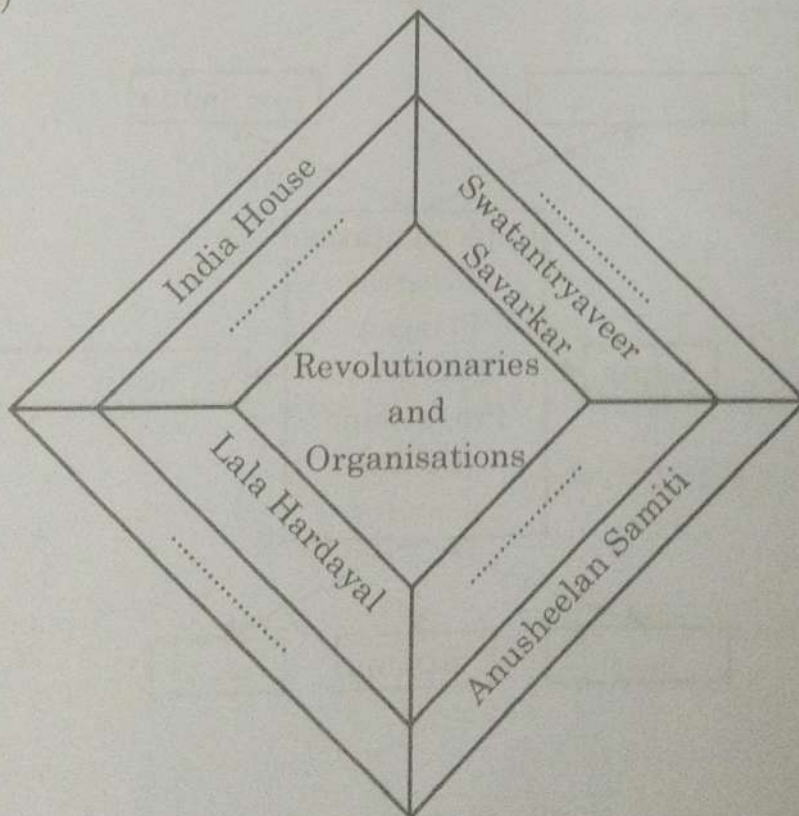
(1)

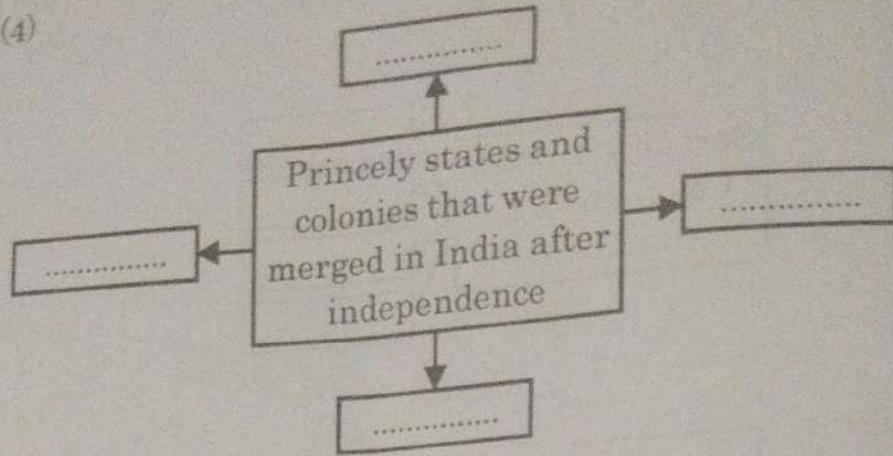
(2)

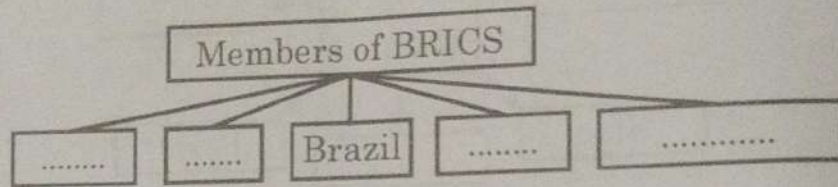
(3)

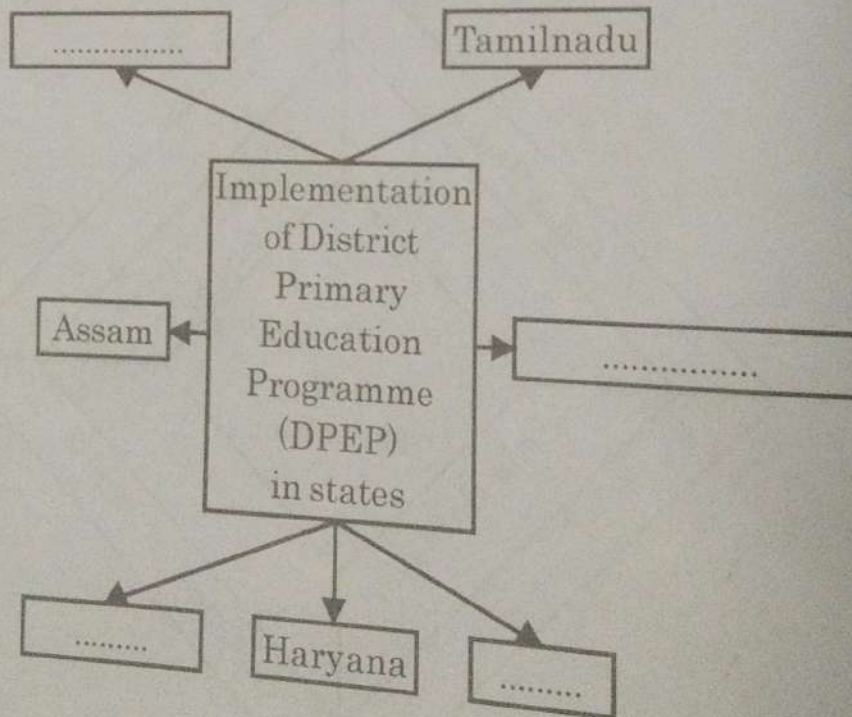
(4)

(5)

(6)

0 4 2 6

Q. 4. (A) Write short notes (Any THREE) :

(6) [15]

- (1) Boston Tea Party
- (2) British East India Company
- (3) Arya Samaj
- (4) Decolonisation of Princely States
- (5) Speed Post

(B) Explain the following statements with reasons

(Any THREE):

(9)

- (1) In the pre-renaissance period the Catholic Church controlled the individual life of the people.
- (2) The contribution of Maharaja Sayajirao Gaikwad of Baroda state towards social reforms is significant.
- (3) Impact of World Wars on India were severe.
- (4) After the Second World War, the independence movements in Africa intensified.
- (5) Cold War began.

Q. 5. State your opinion (Any THREE) :

[9]

- (1) European colonialism led to economic exploitation of India.
- (2) The French helped to increase the military strength of the Marathas.
- (3) Mahatma Jotirao Phule was the first social reformer of Maharashtra.

(4) The credit of decolonisation can be attributed to the United Nations Organisation (UNO).

(5) The work done by Bhau Katdare in Konkan is significant.

Q. 6. Answer the following questions in detail (Any TWO) : [10]

(1) Write in detail the nature and impact of Economic Nationalism.

(2) Write in detail about the revolt of Umaji Naik.

(3) Explain the policy of Government of India regarding health.

Q. 7. Answer the following questions with the help of given points (Any THREE) : [15]

(1) Discuss England's policy of colonialism in Asia –

(a) Nepal

(b) Sikkim

(c) Bhutan

(2) Explain the Anglo-Maratha wars in detail –

(a) First Anglo-Maratha war

(b) Second Anglo-Maratha war

(c) Third Anglo-Maratha war

(3) Explain the factors responsible for the Second World War –

(a) The Treaty of Versailles

(b) Fascism and Nazism

(c) Failure of League of Nations organisation

- (4) Write about Non-Alignment Movement –
- (a) Nature of Non-Alignment Movement
 - (b) Criteria of Non-Alignment Movement
 - (c) Belgrade Conference
- (5) Explain the youth policy of the Government of India –
- (a) National Empowerment Policy
 - (b) National Youth Day
 - (c) National Training Programmes

DAY — 06

SEAT NUMBER

1 6 2 6 8 6

2025 II 17

1100

J-284

(E)

LOGIC (47)

Time : 3 Hrs.

(7 Pages)

Max. Marks : 80

- Note :*
- (1) All questions are compulsory.
 - (2) Figures to the right indicate full marks.
 - (3) Whole statement should be written with answer for objective questions.
 - (4) Answer to each question should be written on a new page.

Q. 1. (A) Fill in the blanks using suitable words/terms from those given in the brackets : [10]
(6)

(1) _____ is a factor whose effect the experimenter wishes to determine.

[Independent variable/ Dependent variable]

(2) _____ is an individual variable.

[ψ / x]

(3) The _____ term of the conclusion is called the major term in syllogism.

[subject / predicate]

0 2 8 4

(4) A guess or supposition as to how facts are connected is called as _____.

[Hypothesis / Law]

(5) In _____ proposition both the terms are distributed.

[E / I]

(6) $(p \vee q) \equiv (q \vee p)$ is the rule of _____.

[Commutative law / Associative law]

(B) Give logical terms for the following statements : (4)

(1) The opposition between universal proposition and its corresponding particular proposition.

(2) Perception with a definite purpose.

(3) A branch of logic in which proposition is taken as one unit.

(4) A tentative solution to the problem.

Q. 2. (A) State whether the following statements are True or False: (6) [10]

(1) The use of scientific instruments improve the quality of observation.

(2) When any rule of syllogism is violated, the argument commits non-formal fallacy.

(3) Propositional function is neither true nor false.

(4) Equivalence is false when both of its components are true.

(5) Hypothesis is said to be the result of rational activity.

(6) Obversion is a kind of Education.

(B) Match the words in Group 'A' with those in Group 'B': (4)

Group 'A'	Group 'B'
(a) Monadic connective	(1) Self-consistent
(b) Uniformity of nature	(2) \sim (Curl)
(c) Hypothesis	(3) Principle of reductio ad absurdum
(d) Indirect Proof	(4) Formal ground of induction
	(5) Material ground of induction

Q. 3. (A) Use shorter truth table method to state whether the following statement forms are tautologous or not (Any TWO): [12] (6)

- (1) $(p \supset \sim q) \supset (p \vee q)$
- (2) $(p \cdot q) \vee \sim (p \cdot q)$
- (3) $(p \vee p) \equiv \sim p$

(B) Construct formal proof of validity by using conditional proof (C.P.) or indirect proof (I.P.) for the following arguments (Any TWO): (6)

- (1) (i) $R \supset T$
(ii) $P \supset Q$
(iii) $Q \supset (T \supset J)$
(iv) $\sim J$ $\therefore P \supset \sim R$
- (2) (i) $(J \vee N) \supset S$
(ii) $(L \vee H) \supset (I \cdot J)$ $\therefore L \supset S$
- (3) (i) $C \vee R$
(ii) $(C \vee O) \supset (T \cdot B)$
(iii) $\sim B$ $\therefore R$

Q. 4. (A) Give opposition of the following propositions given in the brackets as directed (Any THREE) : [12]
(6)

(1) Some glasses are transparent.

[Sub – contrary and Contradictory]

(2) Every peacock is beautiful.

[Contrary and Sub – altern]

(3) Some mobile phones are not expensive.

[Sub – contrary and Sub – altern]

(4) No pearl is a diamond.

[Contradictory and Contrary]

(5) Some poems are rhythmic.

[Sub – altern and Contradictory]

(B) Give Converse and Obverse of the following propositions (Any THREE) : (6)

(1) No submarine is aeroplane.

(2) Some toys are colourful.

(3) Some chemicals are not harmful.

(4) Every word is meaningful.

(5) No river is ocean.

Q. 5. (A) Give reasons for the following (Any TWO) : (4) [12]

(1) Singular proposition is called as universal proposition in traditional logic.

(2) Rules of inference and rules of replacement along with Conditional proof (C.P.) and Indirect proof (I.P.) are not sufficient to prove validity of all arguments.

(3) A term cannot be distributed in the conclusion unless it is distributed in the premise.

(B) Recognize with reasons the formal fallacies committed in the following categorical syllogisms (Any TWO) : (4)

(1) No hibiscus are roses.

Some flowers are not roses.

Therefore some flowers are not hibiscus.

(2) All apricots are fruits.

All chikoos are fruits.

Therefore all chikoos are apricots.

(3) No ships are rafts.

Some boats are ships.

Therefore some boats are rafts.

(4) All birds are mortal.

All birds are animals.

All fishes are marine animals.

Therefore all marine animals are mortal.

(C) Symbolize the following propositions using appropriate quantifiers and propositional functions given in the brackets (Any FOUR) : (4)

(1) All books are informative.

[Bx — x is a book]

[Ix — x is informative]

- (2) No apple is mango.
 [$Ax - x$ is an apple]
 [$Mx - x$ is mango]
- (3) Some classrooms are spacious.
 [$Cx - x$ is Classroom]
 [$Sx - x$ is spacious]
- (4) Some minerals are not rare.
 [$Mx - x$ is mineral]
 [$Rx - x$ is rare]
- (5) Mumbai is a city.
 [$Cx - x$ is a city]
 [$m -$ Mumbai]
- (6) There are no giants.
 [$Gx - x$ is giant]

Q. 6. (A) Explain the following terms (Any TWO) : (6) [12]

- (1) The rule of Universal Generalization (U.G.)
- (2) No conclusion can be drawn from two negative premises.
- (3) Sub-contrary relation.

(B) Construct formal proof of validity for the following arguments (Any TWO) : (6)

- (1) (i) $(x)(Dx \supset Mx)$
- (ii) $(x)(Mx \supset Tx) \quad \therefore (x)(Dx \supset Tx)$

(2) (i) $(\exists x) (Bx \cdot \sim Jx)$

(ii) $(x) (Fx \supset Jx)$ $\therefore (\exists x) (Bx \cdot \sim Fx)$

(3) (i) $(x) (Gx \supset Dx)$

(ii) Gb $\therefore Db \vee Rb$

Q. 7. (A) Answer the following questions in brief (Any TWO) : (6) [12]

- (1) Explain with an example 'limitations of sense organs and instruments', as a condition of good observation.
- (2) 'Hypothesis is always provisional in nature.' Explain.
- (3) Explain the fallacies of Non-observation with an example.
- (4) 'Hypothesis must be compatible with pre-established knowledge.' Explain.

(B) Answer the following (Any ONE) : (6)

- (1) What is experiment? Explain the nature of experiment.
- (2) Explain with an illustration any three factors that can suggest a hypothesis.

DAY — 15

SEAT NUMBER

1 6 2 4 5 6

2025 III 03

1500

J-365

(E)

PHILOSOPHY (46)

Time : 3 Hrs.

(4 Pages)

Max. Marks : 80

- Note : (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.
(3) Answer to every question must be started on a separate page.

1. (A) Fill in the blanks using appropriate words from those given in the brackets and rewrite the statements : (6) [20]
- (1) According to _____ theory of truth, a proposition is true, when an action based on it is successful.
[Correspondence, Pragmatic, Coherence]
 - (2) According to Buddhism, _____ is the essential nature of 'Sat' or 'Real'.
[Purity, Impermanence, Permanence]
 - (3) _____ considered art to be imitation.
[Plato, Croce, Tolstoy]
 - (4) _____ believes that other living beings also possess sentience as human beings.
[Anthropocentrism, Biocentrism, Ecocentrism]

(5) In the _____ tradition, right faith, right knowledge and right conduct are known as the Triratnas (three jewels)

[Bauddha, Charvaka, Jaina]

(6) _____ is known as the father of modern philosophy.

[Spinoza, Rene Descartes, Hegel]

(B) Find the odd word/ pair out and write it. (4)

(1) Garbage, Pollutants, Plant, Ash

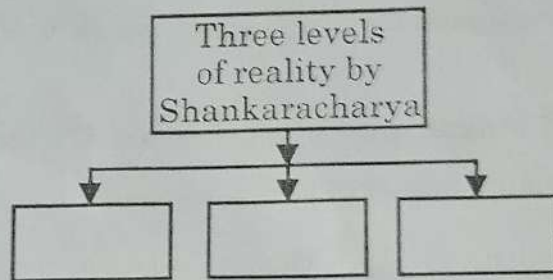
(2) Spinoza, Descartes, Berkeley, Leibniz

(3) Charvaka, Jainism, Advaita Vedanta, Buddhism

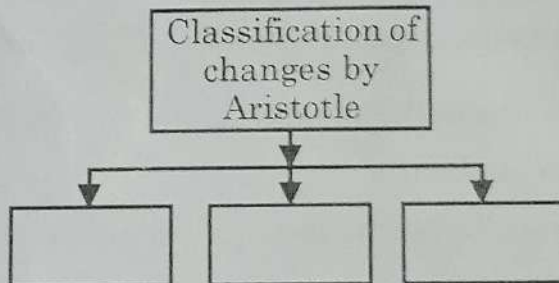
(4) Materialism, Realism, Asatkaryavada, Idealism

(C) Complete the following concept map/ table/flow charts : (6)

(1)

(2)

(D) Give philosophical terms used for the following : (4)

(1) The principle that holds the whole universe together.

(2) Determinate, non-erroneous and true knowledge attained through the contact between sense-organs and the objects.

- (3) A term used for Charvaka's view of soul as 'the conscious living body.'
- (4) An art form in which appreciation is the main motive behind creativity and not the utility of things.

Q. 2. Answer the following questions in 20 to 25 words each (Any FIVE) :

[10]

- (1) What are the forces created by particles in the world?
- (2) What are the parts of embodied soul according to plato?
- (3) What is 'Artha' Purushartha?
- (4) What is technology?
- (5) What is inference (Anumana)?
- (6) What is Arambhavada?
- (7) State the main components of art.

Q. 3. Write short notes on the following (Any THREE) :

[9]

- (1) Moksha Purushartha
- (2) Types of art
- (3) Entelechy
- (4) 'Rene Descartes' notion of self (Soul)
- (5) Jaina's panchavratas (Five great vows)

Q. 4. (A) Distinguish between (Any TWO) :

(6) [16]

- (1) Aesthetic perspective and knowledge - centric (cognitive) perspective.
- (2) Satkaryavada and Asatkaryavada.
- (3) Jain's notion of self and Advaita Vedanta's notion of self.
- (4) The correspondence theory of truth and The coherence theory of truth.

(B) State with reason whether the following statements are true or false (Any FIVE) : (10)

- (1) Bauddha darshan has propagated the path of Nishkama Karma.
- (2) According to Aristotle, only the world of particular exists.
- (3) The act of decorating is not confined only to humans.
- (4) Bentham advocates Hedonistic calculus.
- (5) According to Hume, cause and effect relationship is necessary one.
- (6) According to Parmenides, reality is changing.
- (7) Subjectivity is the characteristic of scientific knowledge.

Q. 5. Explain the following concepts/ statements in 80 to 100 words with examples (Any TWO) : [10]

- (1) Panchaskandha (Five aggregates)
- (2) Concept of Runa
- (3) Aristotle's fourfold theory of causation.

Q. 6. Write a dialogue addressing the following philosophical concept/ problem/situation (Any ONE) : [5]

- (1) A dialogue between two students on the usefulness of technology to lead a good life and the harm it causes.
- (2) A dialogue between an artist and appreciator on 'Indian art.'

Q.7 Answer any ONE question in 150 to 200 words : [10]

- (1) Explain in detail John Locke's view on empiricism.
- (2) Explain in detail Charvaka's and Sankhya's view about reality.

DAY — 01

SEAT NUMBER

--	--	--	--	--	--	--

2025 II 11

1100

J-251

(E)

ENGLISH (01)

Time : 3 Hrs.

(16 Pages)

Max. Marks : 80

Important instructions :

- (1) Each activity has to be answered in a full sentence/s. One word answers will not be given complete credit. Just the correct activity number written in case of options will not be given credit.
- (2) Web diagrams, flow charts, tables, etc. are to be presented exactly as they are with answers.
- (3) In point 2 above, just words without the presentation of the activity format, will not be given credit. Use of colour pencils/pens etc. is not allowed. (Only blue/black pens are allowed.)
- (4) Multiple answers to the same activity will be treated as wrong and will not be given any credit.
- (5) Maintain the sequence of the Sections/Question Nos./Activities throughout the activity sheet.

SECTION - I : PROSE
(Reading for Comprehension, Language Study,
Summary and Mind Mapping)

Q. 1. (A) Read the extract and complete the activities given below : (12) [16]

I spent 32 years in Information Technology out of which I was a Chief Executive Officer or MD or the software head for 23 years for large global multinational software companies with thousands of software professionals worldwide and 6 offices in the US, 3 in Europe, 1 in Japan and 1 in Australia. I had to travel all over the globe around 150 times for business. During this period, I had also written 4 books with 500-700 pages each on Information Technology published by Tata McGraw-Hill and then translated into Chinese for global distribution.

I learnt a lot of things when I was running these large companies. The first one was the importance of team work. In today's world, nothing is possible without team work. You cannot be successful if you are a loner and an egoistic person. Secondly, you need to lead from the front by setting a good example in front of your staff. Third was that you need to treat your subordinates and your colleagues as friends. In my career, I made a few mistakes, but learnt a lot about motivation, being a good listener, target setting and the art of delegation which forms such an important part of today's management.

After working for all these software companies for so many years, I wanted to return to my first love i.e. to read

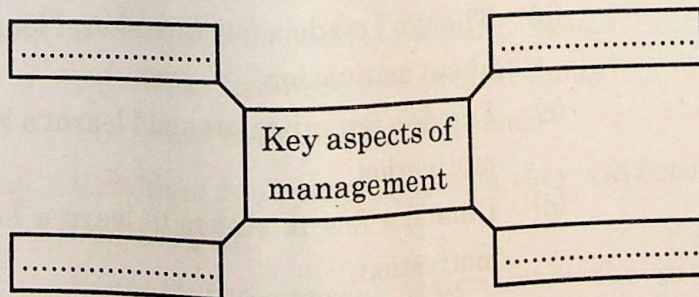
and write on various subjects concerning human life and existence. Therefore, I gave up two offers of around 3 crore rupees per annum to become a writer. This is how my second innings as a writer in Marathi began.

After this, I have written about 34 books in Marathi. Most of them have become bestsellers with tens of thousands of copies sold for each. However it is not sales or the money that is important to me as much as the fact that these books have brought about very good changes in the lives of thousands of readers.

A1. Read the following statements and arrange them in proper sequence : (2)

- (1) The narrator turned down high income job offers to pursue a career as a writer.
- (2) He led major global multinational software companies.
- (3) His writing brought about positive transformations in the lives of readers.
- (4) He learnt invaluable life lessons while heading multinational companies.

A2. Complete the following web-diagram on the 'Key aspects of management' : (2)

- A3. Provide the supporting details from the extract that highlight the narrator's success as a writer : (2)

Success as a Writer	(1) _____ _____
	(2) _____ _____

- A4. Personal Response : (2)

Do you think passion is more important than wealth?
Explain your views in about 50 words.

- A5. Do as directed : (2)

- (i) I passed from IIT.

(Choose the correct option from the given alternatives showing the correct use of 'Present Perfect Tense.')

- (a) I shall have passed from IIT.
- (b) I have passed from IIT.
- (c) I had passed from IIT.
- (d) I has passed from IIT.

- (ii) I made a few mistakes, but learnt a lot about motivation.

(Choose the correct 'Complex Sentence' from the options given below.)

- (a) Making a few mistakes, I learnt a lot about motivation.
- (b) Though I made a few mistakes, I learnt a lot about motivation.
- (c) I made a few mistakes and I learnt a lot about motivation.
- (d) I made a few mistakes to learn a lot about motivation.

A6. Vocabulary :

Find out the words from the extract which mean :

(2)

- (a) lower in rank or position
- (b) person with whom one works
- (c) person who practices or shows selfishness or pride
- (d) involving many countries

(B) Language Study (Non-Textual Grammar)

(4)

B1. Do as directed :

(3)

- (1) Nandini said to Raj, "Where did you go during the holidays last year?"

(1)

(Choose the correct 'Indirect Speech' from the given options and write it.)

- (i) Nandini asked Raj where he had gone during the holidays last year.
- (ii) Nandini asked Raj where had he gone during the holidays last year.
- (iii) Nandini asked Raj where he went during the holidays last year.
- (iv) Nandini asked Raj where he has gone during the holidays last year.

- (2) Tree planting became a natural choice.

(1)

(Choose the correct - 'Wh question' to get the underlined part as the answer from the given options.)

- (i) What did become a natural choice?
- (ii) What was become a natural choice?
- (iii) What had become a natural choice?
- (iv) What became a natural choice?

- (3) If children don't play any games, they will become dull and lazy.

(1)

(Choose the correct option from the given alternatives showing the correct use of 'unless'.)

- (i) Unless children don't play any games they will become dull and lazy.
- (ii) Unless children play any games they will become dull and lazy.
- (iii) Unless children play any games they will not become dull and lazy.
- (iv) Unless children play any games they will became dull and lazy.

B2. Spot the error and rewrite the correct sentence : (1)

- (i) She is more shorter than her brother.

Q. 2. (A) Read the extract and complete the activities given below : (12) [18]

Change is the only constant and disruptive technologies are only quickening its pace. "I've been an entrepreneur all my life. Never has the pace of change been as high as it is today. Today, we are facing a large number of disruptive forces, especially those caused by technology," Nilekani said. He shared the example of the iPhone, which is currently celebrating its 10th anniversary. "What we have seen in the past 10 years is a complete change in the balance of technology from serving the enterprise to serving the consumer. Today, when you look at the leading companies in the world by Market Capitalisation, they are all companies that service consumers like Facebook, Google, Amazon, Apple and so on. This is because the balance of power has shifted to consumer technology," He said.

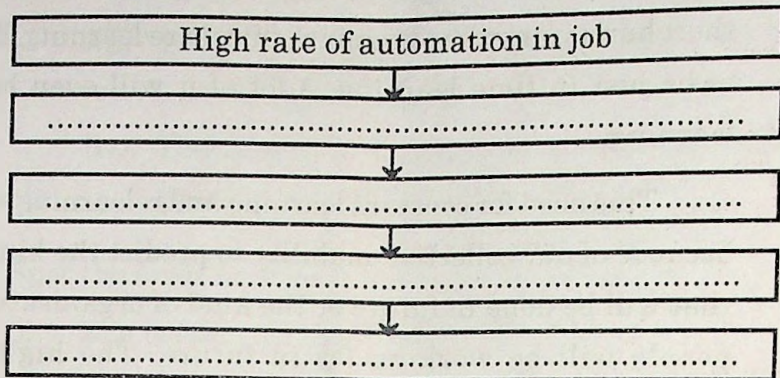
The constant change will require constant learning and relearning. The core message from Nilekani therefore was : Lifetime learning. "The good news is that you have got degree from IIT Madras. The not so good news is that you can't stop

learning. You will have to keep learning for the rest of your life because we are now entering an era of lifelong learning," he said. And by life-long learning, he didn't mean "going to a campus and have fun for five years." It will be learning in short bursts, any time learning, anywhere learning. It's going to be just in time learning. A lot of it will even be online learning.

This need for constant learning and relearning will come because of our collective inability to predict the kind of jobs that will be done in future or the kind of organisations that people will be working for in future. The high rate of automation in the jobs will have an impact on the way jobs are done. We have seen in the past that technology has made repetitive jobs go away as computers became more and more powerful. In the past 10-15 years, you are seeing the rise of AI (Artificial Intelligence) and Machine Learning. And increasingly, in the last 5-6 years, the rise of deep learning, which allows you to use a new kind of technology called neural networks that use a lot of data to make machines smarter and smarter.

- A1. Read the following statements and find the two correct statements that state the theme of the extract : (2)
- (a) The extract is about Nandan Nilekani as an entrepreneur and his achievements.
 - (b) The extract is about a change in technology in recent past and changes resulted from it.
 - (c) The extract is about life-long learning and relearning for the rest of our life.
 - (d) The extract is emphasizing only about online education.

- A2. Complete the flow chart on the need for constant learning and relearning. One is done for you. Find the information from the extract and complete the flow chart. (2)

- A3. Illustrate the idea of lifelong learning as mentioned in the extract. (2)

- A4. Today, online education has become an integral part of all sectors. Write your views. (2)

- A5. Do as directed : (2)

- (1) He shared the example of iPhone.

(Choose the correct 'Passive Voice' from the given options and write it.)

- (i) The example of iPhone is shared by him.
 - (ii) The example of iPhone was shared by him.
 - (iii) The example of iPhone has been shared by him.
 - (iv) The example of iPhone had been shared by him.
- (2) The constant change will require constant learning and relearning.

(Choose the correct option replacing the modal auxiliary showing 'Obligation' and write it.)

- (i) The constant change may require constant learning and relearning.

- (ii) The constant change shall require constant learning and relearning.
- (iii) The constant change must require constant learning and relearning.
- (iv) The constant change might require constant learning and relearning.

A6. Vocabulary :

(2)

Match the following words given in column 'A' with their meanings given in column 'B' and rewrite it -

'A'	'B'
(1) Entrepreneur	(a) To say that something would happen in the future.
(2) Capitalisation	(b) Person who starts or organises a commercial enterprise.
(3) Predict	(c) Economic system in which country's trade and industry are controlled by private owners.
(4) Automation	(d) Action of organizing something.
	(e) Use of automatic equipment and machines to do work.

(B) Summarising :

(3)

Write a 'Summary' of the above extract by using the following points -

Change and disruptive technologies — constant learning and relearning — lifelong learning — impact on the job.

(C) Mind Mapping :

(3)

Prepare a mind map on the topic 'Developing English Language Skills' using your ideas, design and structure.

SECTION - II : POETRY

(Poetry and Appreciation)

Q. 3. (A) Read the extract and complete the activities given below : (10) [14]

Afoot and light-hearted I take to the open road,
Healthy, free, the world before me,
The long brown path before me leading wherever I choose.
Henceforth I ask not good-fortune, I myself am good-fortune,
Henceforth I whimper no more, postpone no more, need
nothing,
Done with indoor complaints, libraries, querulous criticisms,
Strong and content I travel the open road.
The earth, that is sufficient,
I do not want the constellations any nearer.

A1. Identify the lines from the extract that indicate the speaker's 'independence' and 'self-reliance': (2)

Independence	(1) _____ _____
	(2) _____ _____
Self-reliance	(1) _____ _____
	(2) _____ _____

A2. The narrator doesn't want 'constellations' near to him.
Give reasons. (2)

A3. 'A man without liberty is a body without a soul,' Explain
your views in about 50 words. (2)

A4. Name and explain the figure of speech in the following line : (2)

'Henceforth I whimper no more, postpone no more, need nothing.'

A5. Compose four poetic lines of your own on 'freedom.' (2)

(B) Appreciation : (4)

Read the extract and write the appreciation of the poem given below :

Is anybody happier because you passed his way?

Does anyone remember that you spoke to him today?

This day is almost over, and its toiling time is through;

Is there anyone to utter now a kindly word of you?

Did you give a cheerful greeting to the friend who came along?

Or a churlish sort of "Howdy" and then vanish in the throng?

Were you selfish pure and simple as you rushed along the way,

Or is someone mighty grateful for a deed you did today?

'Can you say tonight, in parting with the days that's slipping fast,

That you helped a single brother of the many that you passed?

Is a single heart rejoicing over what you did or said;

Does a man whose hopes were fading now with courage look ahead?

SECTION - III

(Writing Skills)

Q. 4. Complete the activities as per the instructions given below : [16]

(A) Attempt 'Any One' of the following activities : (4)

(I) Virtual Message :

Imagine, Shubham has to leave for his native place due to emergency work. He and his friend Mahesh had planned to watch a movie at 8.30 pm. Shubham tried to

(C) Attempt 'Any One' of the following activities :

(4)

(I) Speech :

Imagine, you have been selected to represent your Junior College for an Intercollegiate Elocution Competition on the topic 'Soldiers and Farmers : the Real Heroes.' Draft a speech in about 100/150 words on this topic.

OR

(II) Compering :

Imagine, your Junior College has organised a programme to felicitate the 'HSC Examination toppers' of your college. As a compere of a programme, draft a script for the programme. You may use the following points :

(Introduction, Welcome song, Lighting of the lamp, Inviting Chief guest for felicitation, Vote of thanks).

OR

(III) Expansion of Idea :

Expand the following idea with the help of the points given below (100/150 words).

'Fortune Favours the Brave'

- Stepping out of comfort zone
- Calculated risks
- Overcoming fears
- Mental toughness
- Building confidence

(D) Attempt 'Any One' of the following activities :

(4)

(I) Review :

Write a review of a movie you have recently watched using the points given below. (100 /150 words)

- Title

- Theme / Storyline
- Director / Music director
- Characters / Actors
- Add your own points

OR

(II) Blog :

Write a 'Blog' in a proper format on 'Solar Energy' with the help of the following points: (100 / 150 words)

- Renewable source of energy
- Reduces pollution
- Reduces electricity bills
- Subsidy by government

OR

(III) Appeal :

Prepare an 'Appeal' on the topic 'Women's Security and Safety' with the help of the following points (100 / 150 words) :

- Respect women's rights
- Safety measures and support systems
- Collective responsibility
- Government initiatives

SECTION - IV

(LITERARY GENRE - NOVEL)

Q. 5. (A) Complete the activities given below as per the instructions : (4) [16]

(I) Pick out the odd element from the group and write it. (2)

(a) Theme, Plot, Conflict, Novella.

(b) Manohar Malgaonkar, Mulkraj Anand, Raja Rao, George Orwell.

- (c) The Heart of Darkness, Robinson Crusoe, Frankenstein, Rajmohan's Wife.
- (d) Terror, Haunted buildings, Supernatural, Utopian.
- (II) State whether the following statements are True or False and rewrite them. (2)
- (a) Detective fiction is a subgenre of crime fiction.
- (b) 'Tale of Genji' is written by Miguel de Cervantes.
- (c) The main character is referred as the 'protagonist.'
- (d) 'Picaresque Novel' is based on the life of the author.
- (B) Answer in about 50 words to the questions given below : (4)
- (I) Write a short note on the significance of November 15th at Greenslade School. (2)
- (II) Fernman's presentation focuses on the theme of 'racism.' Explain. (2)
- (C) Answer in about 50 words to the questions given below : (4)
- (I) Describe the importance of 'Reform Club' in the development of the plot in the novel 'Around The World in Eighty Days.' (2)
- (II) Passepartout's visit to the clergyman's house leads to the happy ending of the novel 'Around The World in Eighty Days.' (2)
- (D) Answer in about 50 words to the questions given below : (4)
- (I) Write in brief the message of a letter received by Miss Morstan. (2)
- (II) Write the Character Sketch of Dr. Watson. (2)

DAY — 02

SEAT NUMBER

--	--	--	--	--	--

2025	II	12	1100	J-252	(H)
HINDI (04)					
Time : 3 Hrs.		(16 Pages)		Max. Marks : 80	

कृतिपत्रिका

कृतिपत्रिका के लिए सूचनाएँ :

- (१) सूचना के अनुसार गद्य, पद्य, विशेष अध्ययन तथा व्यावहारिक हिंदी की कृतियों में आवश्यकता के अनुसार आकृतियों में ही उत्तर लिखना अपेक्षित है।
- (२) सभी आकृतियों के लिए पेन का ही उपयोग कीजिए।
- (३) सभी आकृतियों में उत्तर पेन से ही लिखना आवश्यक है।
- (४) व्याकरण विभाग में पूछी गई कृतियों के उत्तरों के लिए आकृतियों की आवश्यकता नहीं है।

विभाग - १. गद्य (अंक-२०)

कृति १ (अ) निम्नलिखित गद्यांश पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए : (६)

गद्यांश :-

“अब बैजू बावरा जवान था और रागविद्या में दिन-ब-दिन आगे बढ़ रहा था। उसके स्वर में जादू था और तान में एक आश्चर्यमयी मोहिनी थी।

गाता था तो पत्थर तक पिघल जाते थे और पशु-पंछी तक मुग्ध हो जाते थे। लोग सुनते थे और झूमते थे तथा वाह-वाह करते थे। हवा रुक जाती थी। एक समझ बंध जाता था।

एक दिन हरिदास ने हँसकर कहा — “वत्स! मेरे पास जो कुछ था, वह मैंने तुझे दे डाला। अब तू पूर्ण गंधर्व हो गया है। अब मेरे पास और कुछ नहीं, जो तुझे दूँ।”

बैजू हाथ बाँधकर खड़ा हो गया। कृतज्ञता का भाव आँसुओं के रूप में बह निकला। चरणों पर सिर रखकर बोला — “महाराज आपका उपकार जन्म भर सिर से न उतरेगा।”

हरिदास सिर हिलाकर बोले — “यह नहीं बेटा! कुछ और कहो। मैं तुम्हारे मुँह से कुछ और सुनना चाहता हूँ।”

बैजू — “आज्ञा कीजिए।”

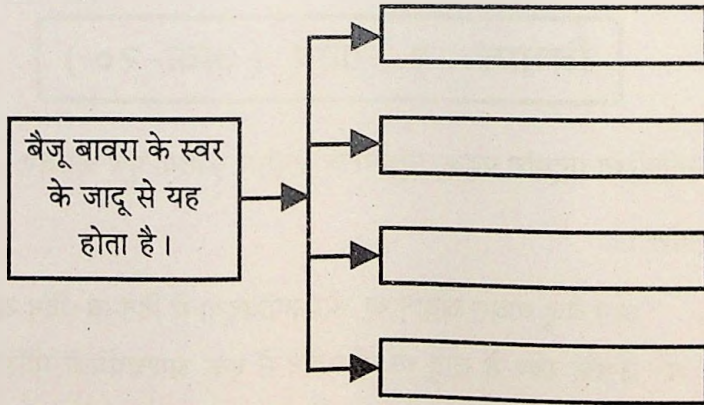
हरिदास — “तुम पहले प्रतिज्ञा करो।”

बैजू ने बिना सोच-विचार किए कह दिया — “मैं प्रतिज्ञा करता हूँ कि.....”

हरिदास ने वाक्य को पूरा किया — “इस रागविद्या से किसी को हानि न पहुँचाऊँगा।”

(१) कृति पूर्ण कीजिए :

(२)

(२) निम्नलिखित शब्दों के लिंग पहचानकर लिखिए :

(२)

(१) बेटा

—

(२) बस्ती

—

(३) मोहिनी

—

(४) हरिदास

—

(३) 'क्षमा जीवन का मूलमंत्र है' इस विषय पर अपने विचार ४० से ५० शब्दों में लिखिए।

(२)

(आ) परिच्छेद पढ़कर निम्नलिखित कृतियाँ पूर्ण कीजिए :

(६)

गद्यांश :-

“संसार में पाप है, जीवन में दोष, व्यवस्था में अन्याय है, व्यवहार में अत्याचार... और इस तरह समाज पीड़ित और पीड़क वर्गों में बँट गया है। सुधारक आते हैं, जीवन की इन विडंबनाओं पर घनघोर चोट करते हैं। विडंबनाएँ टूटती-बिखरती नज़र आती हैं पर हम देखते हैं कि सुधारक चले जाते हैं और विडंबनाएँ अपना काम करती रहती हैं।”

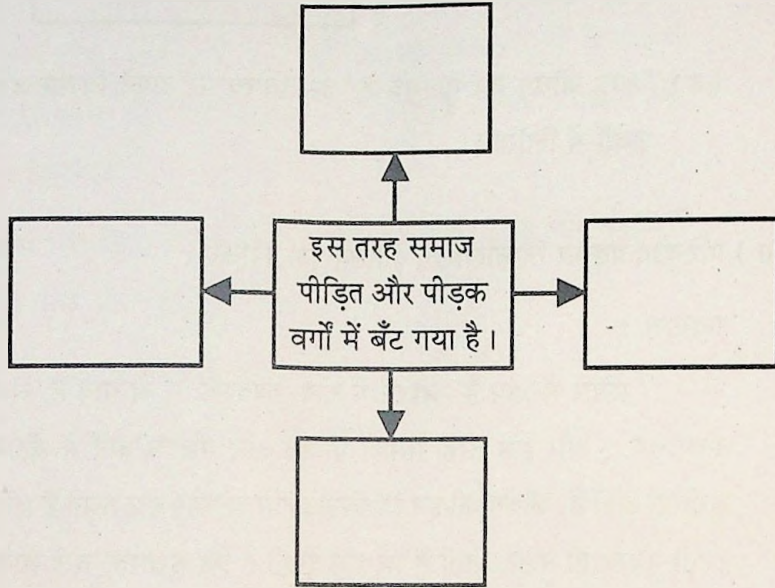
आखिर इसका रहस्य क्या है कि संसार में इतने महान पुरुष, सुधारक, तीर्थंकर, अवतार, संत और पैगंबर आ चुके पर यह संसार अभी तक वैसा-का-वैसा ही चल रहा है। इसे वे क्यों नहीं बदल पाए? दूसरे शब्दों में जीवन के पापों और विडंबनाओं के पास वह कौन-सी शक्ति है जिससे वे सुधारकों के इन शक्तिशाली आक्रमणों को झेल जाते हैं और टुकड़े-टुकड़े होकर बिखर नहीं जाते?

शॉ ने इसका उत्तर दिया है कि मुझपर हँसकर और इस रूप में मेरी उपेक्षा करके वे मुझे सह लेते हैं। यह मुहावरे की भाषा में सिर झुकाकर लहर को ऊपर से उतार देना है।

शाँ की बात सच है पर यह सच्चाई एकांगी है। सत्य इतना ही नहीं है। पाप के पास चार शस्त्र हैं, जिनसे वह सुधारक के सत्य को जीतता या कम-से-कम असफल करता है। मैंने जीवन का जो थोड़ा-बहुत अध्ययन किया है, उसके अनुसार पाप के ये चार शस्त्र इस प्रकार हैं :- उपेक्षा, निंदा, हत्या और श्रद्धा।

(१) संजाल पूर्ण कीजिए :

(२)

(२) निम्नलिखित शब्दों के उपसर्ग हटाकर मूल शब्द गद्यांश में से ढूँढ़कर लिखिए :

(२)

- (१) आजीवन —
- (२) सदोष —
- (३) असत्य —
- (४) सशस्त्र —

- (३) किसी एक समाज सुधारक के बारे में अपने विचार ४० से ५० शब्दों में लिखिए। (२)
- (इ) निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लगभग ८० से १०० शब्दों में लिखिए (कोई दो): (६)
- (१) निराला जी की चारित्रिक विशेषताएँ लिखिए।
- (२) 'उड़ो बेटी, उड़ो! पर धरती पर निगाह रखकर' इस पंक्ति में निहित सुगंधा की माँ के विचार स्पष्ट कीजिए।
- (३) 'कोखजाया' पाठ के मौसी की स्वभावगत विशेषताएँ लिखिए।
- (ई) निम्नलिखित प्रत्येक प्रश्न का मात्र एक वाक्य में उत्तर लिखिए (कोई दो): (२)
- (१) हिंदी के कुछ आलोचकों द्वारा महादेवी वर्मा को दी गई उपाधि —
- (२) कन्हैयालाल मिश्र 'प्रभाकर' जी के निबंध संग्रहों के नाम लिखिए —
- (३) आशारानी व्होरा जी के लेखन कार्य का प्रमुख उद्देश्य —
- (४) कहानी विधा की विशेषता —

विभाग - २. पद्य (अंक-२०)

कृति २ (अ) निम्नलिखित पद्यांश पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए : (६)

“सरसुति के भंडार की, बड़ी अपूरब बात।

ज्यों खरचै त्यों-त्यों बढै, बिन खरचे घटि जात ॥

नैना देत बताय सब, हिय को हेत-अहेत।

जैसे निरमल आरसी, भली बुरी कहि देत ॥

अपनी पहुँच बिचारि कै, करतब करिए दौर।

तेते पाँव पसारिए, जेती लाँबी सौर ॥

फेर न हवै हैं कपट सों, जो कीजै ब्यौपार।

जैसे हाँड़ी काठ की, चढै न दूजी बार ॥

(१) उत्तर लिखिए :

(२)

- (१) इसके भंडार की बात बड़ी अपूरब है —
- (२) आँखें मन की इन बातों को व्यक्त कर देती हैं —
- (३) इसे पहचानकर कोई भी कार्य करना चाहिए —
- (४) व्यापार में इसका सहारा नहीं लेना चाहिए —

(२) निम्नलिखित शब्दों के लिए पद्यांश में आए हुए समानार्थी शब्द ढूँढकर लिखिए :

(२)

- (१) आँख —
- (२) पैर —
- (३) आईना —
- (४) छल —

(३) 'अपनी क्षमताओं को पहचानकर काम करना चाहिए' इस विषय पर अपने विचार ४० से ५० शब्दों में लिखिए।

(२)

(आ) निम्नलिखित पद्यांश पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए :

(६)

कल अपने कमरे की

खिड़की के पास बैठकर,

जब मैं निहार रहा था एक पेड़ को

तब मैं महसूस कर रहा था पेड़ होने का अर्थ!

मैं सोच रहा था

आदमी कितना भी बड़ा क्यों न हो जाए,

वह एक पेड़ जितना बड़ा कभी नहीं हो सकता

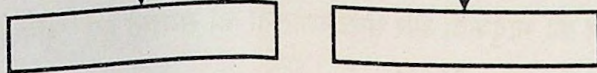
या यूँ कहूँ कि

आदमी सिर्फ़ आदमी है

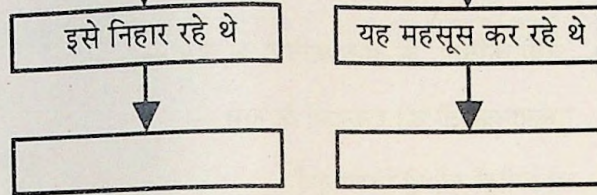
वह पेड़ नहीं हो सकता!

(१) आकृति पूर्ण कीजिए :

(i) कवि पेड़ के बारे में यह सोच रहे थे (१)

(ii) कवि अपने कमरे की खिड़की के पास बैठकर (१)

(२) (i) निम्नलिखित शब्दों के वचन बदलकर लिखिए : (१)

(१) कमरा —

(२) खिड़कियाँ —

(ii) निम्नलिखित शब्दों के प्रत्यय हटाकर मूल शब्द पद्यांश में से ढूँढ़कर लिखिए : (१)

(१) बड़प्पन —

(२) आदमियत —

(३) 'पेड़ मनुष्य का परम मित्र है' इस विषय पर अपना मत ४० से ५० शब्दों में लिखिए। (२)

- (इ) निम्नलिखित मुद्दों के आधार पर 'नवनिर्माण' कविता का रसास्वादन कीजिए : (६)
- (१) रचनाकार का नाम — (१)
- (२) पसंद की पंक्तियाँ — (१)
- (३) पसंद आने के कारण — (२)
- (४) कविता की केंद्रीय कल्पना — (२)

अथवा

कवि की भावुकता और संवेदनशीलता को समझते हुए 'चुनिंदा शेर' कविता का रसास्वादन कीजिए।

- (ई) निम्नलिखित प्रत्येक प्रश्न का केवल एक वाक्य में उत्तर लिखिए (कोई दो) : (२)
- (१) चतुष्पदी के लक्षण लिखिए —
- (२) 'नयी कविता' के अन्य कवियों के नाम —
- (३) गुरूनानक जी की रचनाओं के नाम —
- (४) लोकगीतों की दो विशेषताएँ —

विभाग - ३. विशेष अध्ययन (अंक-१०)

कृति ३ (अ) निम्नलिखित पद्यांश पढ़कर कृतियाँ पूर्ण कीजिए : (६)

पद्यांश :-

अच्छा, मेरे महान कनु,
 मान लो कि क्षण भर को, मैं यह स्वीकार लूँ
 कि मेरे ये सारे तन्मयता के गहरे क्षण
 सिर्फ़ भावावेश थे, सुकोमल कल्पनाएँ थीं
 रंगे हुए, अर्थहीन, आकर्षक शब्द थे -
 मान लो कि क्षण भर को, मैं यह स्वीकार लूँ, कि

पाप-पुण्य, धर्माधर्म, न्याय-दंड
क्षमा-शीलवाला यह तुम्हारा युद्ध सत्य है -
तो भी मैं क्या करूँ कनु,
मैं तो वही हूँ, तुम्हारी बावरी मित्र।
जिसे सदा उतना ही ज्ञान मिला
जितना तुमने उसे दिया।

(१) कृति पूर्ण कीजिए : (२)

(१) कनुप्रिया की तन्मयता के गहरे क्षण, सिर्फ

(i)

(ii)

(iii)

(iv)

(२) निम्नलिखित शब्दों के लिए पद्यांश में आए हुए विलोम शब्द ढूँढ़कर
लिखिए : (२)

(१) बुरा ×

(२) अस्वीकार ×

(३) असत्य ×

(४) अज्ञान ×

(३) 'युद्ध से विनाश होता है' इस विषय पर अपने विचार ४० से ५० शब्दों
में लिखिए। (२)

(आ) निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लगभग ८० से १०० शब्दों में
लिखिए : (४)

(१) 'कवि ने राधा के माध्यम से आधुनिक मानव की व्यथा को शब्दबद्ध
किया है' इस कथन को स्पष्ट कीजिए।

(२) राधा की दृष्टि से जीवन की सार्थकता स्पष्ट कीजिए।

**विभाग - ४. व्यावहारिक हिंदी, अपठित गद्यांश एवं
पारिभाषिक शब्दावली (अंक-२०)**

कृति ४ (अ) निम्नलिखित का उत्तर लगभग १०० से १२० शब्दों में लिखिए :

(६)

(१) अपने शहर की विशेषताओं पर ब्लॉग लेखन कीजिए।

अथवा

परिच्छेद पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए :

“मैडम! मेरा प्रश्न यह है कि फीचर किन-किन विषयों पर लिखा जाता है और फीचर के कितने प्रकार हैं?”

“बहुत अच्छा, देखिए फीचर किसी विशेष घटना, व्यक्ति, जीव-जंतु, तीज-त्योहार, दिन, स्थान, प्रकृति-परिवेश से संबंधित व्यक्तिगत अनुभूतियों पर आधारित आलेख होता है। इस आलेख को कल्पनाशीलता, सृजनात्मक कौशल के साथ मनोरंजक और आकर्षक शैली में प्रस्तुत किया जाता है।”

स्नेहा ने सभी चर दृष्टि घुमाई। एक क्षण के लिए रुकी। फिर बोलने लगी, “फीचर के अनेक प्रकार हैं। उनमें मुख्य रूप से निम्नलिखित हैं :”

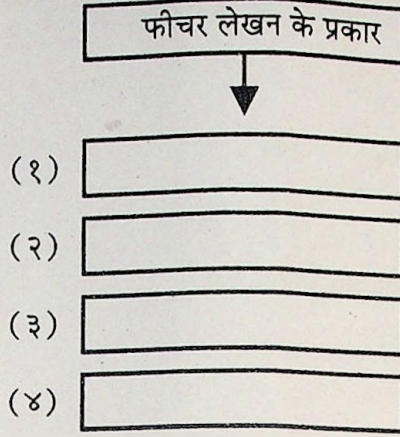
- व्यक्तिपरक फीचर
- सूचनात्मक फीचर
- विवरणात्मक फीचर
- विश्लेषणात्मक फीचर
- साक्षात्कार फीचर
- विज्ञापन फीचर

“मैडम! हम जानना चाहते हैं कि फीचर लेखन करते समय कौन-सी सावधानियाँ बरतनी चाहिए?” उसी विद्यार्थी ने जिज्ञासावश प्रश्न किया।

“बड़ा ही सटीक और तर्कसंगत प्रश्न पूछा है आपने।” अब स्नेहा ने इस विषय पर बोलना प्रारंभ किया -

(१) आकृति पूर्ण कीजिए :

(२)

(२) निम्नलिखित शब्दों के लिए गद्यांश में प्रयुक्त पर्यायवाची शब्द लिखिए :

(२)

- (१) सवाल ---
- (२) ज्यादा ---
- (३) नजर ---
- (४) छात्र ---

(३) 'विद्यार्थी जीवन में अनुशासन का महत्त्व' इस विषय पर अपने विचार ४० से ५० शब्दों में लिखिए।

(२)

(आ) निम्नलिखित में से किसी एक का उत्तर लगभग ८० से १०० शब्दों में लिखिए : (४)

(i) पल्लवन की विशेषताएँ स्पष्ट कीजिए।

(ii) सूत्र संचालन के विविध प्रकारों पर प्रकाश डालिए।

अथवा

सही विकल्प चुनकर वाक्य फिर से लिखिए :

- (१) 'पल्लवन' शब्द अंग्रेजी '—————' शब्द के प्रतिशब्द के रूप में आता है। (१)
- (१) Exam
(२) Expansion
(३) Expensive
(४) Expert
- (२) स्नेहा की पत्रकारिता और विशेष रूप में ————— में बहुत रुचि थी। (१)
- (१) फीचर लेखन
(२) पल्लवन
(३) ब्लॉग लेखन
(४) सूत्रसंचालन
- (३) ब्लॉग लेखन से ————— लाभ भी होता है। (१)
- (१) राजनीतिक
(२) तकनीकी
(३) सामाजिक
(४) आर्थिक
- (४) प्रकाश उत्पन्न करने में ————— उत्पन्न नहीं होती। (१)
- (१) ठंड
(२) जीवाणु
(३) ऊष्मा
(४) छाया

(इ) निम्नलिखित अपठित गद्यांश पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए : (६)

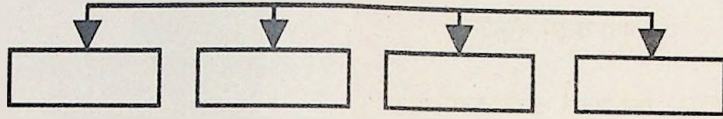
“मनुष्य का मन पनचक्की के समान है। जब उसमें गेहूँ डालते जाओगे तब गेहूँ को पीसकर आटा बना देगी। परंतु जब उसमें गेहूँ न डालोगे तब वह स्वयं अपने-आपको पीसकर क्षीण बना डालेगी।

जब यह निर्विवाद सिद्ध है कि काम न करना अथवा आलस्यपूर्ण जीवन बिता देना देह-धर्म के विरुद्ध है, तब हमारा यही कर्तव्य है कि हम कुछ-न-कुछ अच्छा व्यवसाय अपने लिए पसंद करें। यह व्यवसाय हमारे मन, इच्छा, कार्यशक्ति और स्वभाव के अनुकूल होना चाहिए। स्वाभाविक प्रकृति के प्रतिकूल व्यवसाय करने में सफलता कभी हो नहीं सकती। मनुष्य जीवन के असफल होने के दो मुख्य कारण हैं — पहला यह कि वह कभी-कभी अपनी स्वाभाविक कार्य-शक्ति के विरुद्ध व्यवसाय में लग जाता है। दूसरा कारण यह है कि मनुष्य व्यवसाय-कुशल हुए बिना ही अपने कार्यों को शुरू कर देता है, परंतु जब तक कार्यकुशलता और कामचलाऊ अनुभव न हो जाए तब तक सहसा कोई काम शुरू न करना चाहिए। यह सच है कि अनुभव और कुशलता जल्द नहीं आती, परंतु इन्हें दृष्टि के बाहर जाने नहीं देना चाहिए।”

(१) कृति पूर्ण कीजिए :

(२)

व्यवसाय इसके अनुकूल होना चाहिए

(२) गद्यांश में से शब्द-युग्म ढूँढकर लिखिए :

(२)

- (१) _____
 (२) _____
 (३) _____
 (४) _____

(३) 'व्यवसाय के लिए आवश्यक गुण' इस विषय पर ४० से ५० शब्दों में अपना मत लिखिए।

(२)

(ई) निम्नलिखित में से किन्हीं चार पारिभाषिक शब्दों के लिए हिंदी शब्द लिखिए :

(४)

- (१) Advance —
 (२) Warning —

- (३) Balance —
 (४) Action —
 (५) Speed —
 (६) Antibiotics —
 (७) Integrated Circuit —
 (८) Auxiliary Memory —

विभाग - ५. व्याकरण (अंक-१०)

कृति ५ (अ) निम्नलिखित वाक्यों में से किन्हीं दो वाक्यों का काल परिवर्तन करके वाक्य फिर से लिखिए : (कोष्ठक की सूचनानुसार) (२)

(१) यात्रा की तिथि भी आ गई।

(पूर्ण वर्तमानकाल)

(२) मन बहुत दुखी हुआ था।

(अपूर्ण भूतकाल)

(३) त्वचा के कैंसर के रोगियों की संख्या लाखों में है।

(सामान्य भविष्यकाल)

(४) मौसी अपने गाँव की ही नहीं बल्कि पूरे इलाके की आदर्श बेटा बन गई है।

(पूर्ण भूतकाल)

(आ) निम्नलिखित पंक्तियों में उद्धृत अलंकार पहचान कर उनके नाम लिखिए

(कोई दो):

(२)

(१) पीपर पात सरस मन डोला।

(२) सिंधु-सेज पर धरा-वधू।

अब तनिक संकुचित बैठी-सी ॥

(३) हनुमंत की पूँछ में लग न पाई आग।

लंका सगरी जल गई, गए निशाचर भाग ॥

(४) करत-करत अभ्यास के, जड़मति होत सुजान।

रसरी आवत जात है, सिल पर पड़त निसान ॥

(इ) निम्नलिखित पंक्तियों में उद्धृत रस पहचान कर उनके नाम लिखिए (कोई दो): (२)

(१) तू दयालु दीन हौं, तू दानि हौं भिखारि।

हौं प्रसिद्ध पातकी, तू पाप पुंजहारि ॥

(२) माला फेरत जुग भया, गया न मन का फेर।

कर का मनका डारि कै, मन का मनका फेर ॥

(३) कहत, नटत, रीझत, खिझत, मिलत, खिलत, लजियात।

भरे भौन में करत हैं, नैननु ही सौं बात ॥

(४) एक अचंभा देखा रे भाई।

ठाढ़ा सिंह चरावै गाई।

पहले पूत पाछे माई।

चेला के गुरु लागे पाई ॥

(ई) निम्नलिखित मुहावरों में से किन्हीं दो के अर्थ लिखकर वाक्यों में प्रयोग कीजिए : (२)

(१) वाह-वाह करना।

(२) चल बसना।

(३) कागजी घोड़े दौड़ाना।

(४) डकार तक न लेना।

(उ) निम्नलिखित वाक्यों को शुद्ध करके वाक्य फिर से लिखिए (कोई दो): (२)

(१) पर दूसरे ही दिन से मेरा गर्व की व्यर्थता सिद्ध होने लगा।

(२) ग्यान-विज्ञान को पहले अपनी धरती पर टिकानी होगा।

(३) इस तरह से धरती की तापमान बढ़ती है।

(४) बहुत देर तक हम दोनों रोता रहा।

--	--	--	--	--	--

2025 II 13

1500

J - 268

(U)

URDU (05)

Time : 3 Hrs.

(16 Pages)

Max. Marks : 80

سرگرمی نامے کے لیے ہدایات :-

- (۱) ”سرگرمی نامے“ میں دی ہوئی ہدایات کے مطابق خاکے صرف پین سے بنائیں۔
- (۲) ”سرگرمی نامے“ کی معروضی سرگرمیوں اور قواعد پر مبنی سرگرمیوں کی جانچ ممتحن ہدایات کے عین مطابق کرتا ہے، اس لیے ہدایات بغور پڑھیں۔
- (۳) ”سرگرمی نامے“ کا تحریری حصہ جانچتے وقت ممتحن آپ کی تحریری مہارت، موثر انداز بیان، پرکشش خیالات، مناسب الفاظ، جملوں کا تسلسل، بر محل موزوں اشعار، محاورے، کہاوتیں اور بولی کے استعمال، املا وغیرہ پر خصوصی توجہ دیتے ہوئے نمبرات تفویض کرتا ہے۔
- (۴) خوش خطی اور صفائی کا خیال رکھیں۔

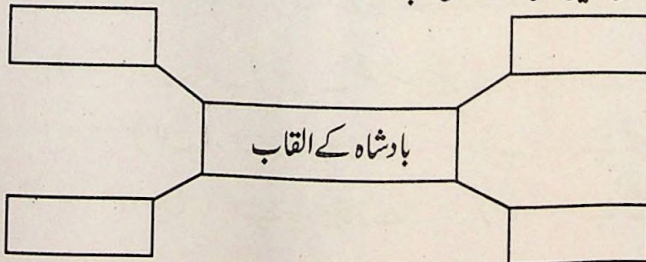
حصہ ۱ : نثر۔ کل نمبرات : 20

سوال 1 :- (الف) درج ذیل درسی اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق

مکمل کیجئے۔

(2)

(۱) درج ذیل شبکی خاکہ مکمل کیجئے۔

راوی کہتا ہے کہ جب لقا ہزار شکل سے بھاگا تھا، حمزہ صاحبِ قرآن نے لشکرِ ظفر پیکر سے اپنے چار ہرکارے صادم، تیز رفتار لقا بے بقا کے ہمراہ روانہ فرمائے تھے کہ جس جگہ یہ مسکن گزریں ہو اور جو اسے پناہ دے، اس بادشاہ کی حقیقت سے اور اس ملک و سپاہ کی کیفیت سے حضرتِ قدر قدرت شاہنشاہی کو اطلاع دیں۔ وہ ہرکارے بہ ہمراہی لقا یہاں تک آئے تھے۔ انھوں نے بیان سپہ سالارانِ سلیمان، سب سنا اور حال فوج اور ملک کا سب دریافت کر کے خدمتِ امیر کشور گیر میں چلنے کا ارادہ کیا۔ القصہ قلعے سے نکل کر ماتند صرصر کے روانہ ہوئے اور سلطانِ عالی شان سعد بن قباد کی خدمت میں آ کر پہنچے۔ وہ اس قدر بہ تعجیل تمام آئے تھے کہ پڑیاں ہونٹوں پر بندھی تھیں، کنپٹیاں لپکتی تھیں۔ انھوں نے آ کر شہنشاہِ عالی جاہ کو بجا کیا اور ہاتھ اٹھا کر دعا و ثنائے شہریاری بجالائے اور یوں عرض کرتے تھے کہ اے بادشاہِ عالی تبار، نصف نشان، لقا کوہِ عقیق پہنچا اور وہاں سکونت ٹھہرائی ہے۔ بادشاہ نے وہاں کے، اعانت کرنے کا وعدہ کیا ہے۔ باقی اور جو احوال کہ ہرکاروں نے دیکھا تھا، وہ سب من و عن مفضلہ گزارشِ خدمتِ سلطانِ عالی شان کیا۔ بادشاہ نے اپنے سپہ سالار حمزہ صاحبِ قرآن کی جانب دیکھا اور حکم دیا کہ پہلوانِ دوراں عادی کو بلاؤ اور پیشِ خیمہ کی طرف کوہِ عقیق کے روانہ کرو۔ حسب ارشادِ پلٹنیں اور رسالے بہ کڑ و فر، مڑ کب ہائے تازی پر سوار، پیادے بے شمار کوچ کرنے لگے۔ بازاریں لشکر کی روانہ ہوئیں۔ خیمہ خرگاہ اُسترو قاطروں پر بار ہوئے۔ دلاور مسلح و مکمل ہو کر چلنے پر تیار ہوئے۔ بادشاہ مع سردارانِ گرامی کے اور صاحبِ قرآن مع عیارانِ نامی کے، سوار ہو کر بہ رہبری اسی طرف چل نکلے۔

(۲) درج ذیل کے صحیح متبادل جواب تلاش کر کے لکھئے۔ (2)

(i) حمزہ صاحبِ قرآن نے لشکرِ ظفر پیکر سے روانہ کروائے.....

- (الف) اپنے دو ہرکارے (ب) اپنے تین ہرکارے
(ج) اپنے چار ہرکارے (د) اپنے چھ ہرکارے

(ii) وہ اس قدر بہ تعجبیل تمام آئے تھے کہ

(الف) پہڑیاں آنکھوں پر بندھی تھیں

(ب) پہڑیاں ہونٹوں پر بندھی تھیں

(ج) پہڑیاں ہاتھوں پر بندھی تھیں

(د) پہڑیاں چہروں پر بندھی تھیں

(iii) بادشاہ نے حکم دیا کہ

(الف) سپہ سالار حمزہ کو بلاؤ (ب) صاحبِ قرآن کو بلاؤ

(ج) ہرکارے کو بلاؤ (د) پہلوانِ دوراں عادی کو بلاؤ

(iv) قلعے سے نکل کر ہرکارے جس طرح روانہ ہوئے

(الف) ضرر (ب) فر فر

(ج) کروفر (د) ڈر کر

(۳) ”جدید دور میں پیغامِ رسانی بہت آسان ہے“ اس بارے میں اپنا خیال پیش کیجئے۔ (3)

(ب) درج ذیل درسی اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجئے۔ (7)

(۱) خالی چوکون مکمل کیجئے۔ (2)

(i) صوبہ کانسو میں مسلمانوں کی آبادی

(ii) مرکزی مسجد کے امام کا نام

(iii) چین کا مملہ

(iv) شہر لہن شا میں مساجد کی تعداد

صوبہ کانسو میں بارہ لاکھ سے زائد مسلمان آباد ہیں اور پورے صوبے میں تقریباً بارہ سو مسجدیں ہیں۔ یہاں کی مرکزی مسجد میں جو دریائے زرد کے کنارے واقع ہے، دینی تعلیم اور ائمہ کی تربیت کا ایک مدرسہ بھی ہے۔ اس مسجد کے امام اور

مدرسے کے سربراہ شیخ یونس یان سن ایک نورانی صورت بزرگ ہیں، تکلف کے ساتھ عربی بولتے ہیں اور وضع قطع سے لے کر انداز و ادا تک میں سلفِ صالحین کا نمونہ ہیں۔ صوبہ کانسو کے پورے سفر میں وہ ہمارے ساتھ رہے۔ اثنائے سفر ان سے بہت سی معلومات حاصل ہوئیں۔

صبح سویرے ہم کانسو کے ایک اور شہر لن شا کے لئے روانہ ہوئے جس میں آبادی کی اکثریت مسلمان ہے اس لئے اسے 'چین کا مکہ' کہا جاتا ہے۔ یہاں مساجد کی تعداد ایک ہزار سات سو پندرہ ہے اور مسلمانوں کی آبادی باون فیصد بتائی جاتی ہے لیکن احقر کا اندازہ یہ ہے کہ مذہب کی بنیاد پر مردم شماری نہ ہونے کی وجہ سے یہ اعداد و شمار پوری طرح صحیح نہیں ہوں گے اور غالباً یہاں مسلمانوں کی آبادی کا تناسب باون فیصد سے کافی زیادہ ہوگا اس لئے کہ راستے میں جتنے دیہات ہمارے سامنے آئے، ہر جگہ مسلمانوں کی تعداد بہت نمایاں محسوس ہوئی۔

اگلا دن چین میں ہمارے قیام کا آخری دن تھا۔ صبح کے وقت کوئی باقاعدہ مصروفیت نہیں تھی اس لئے ہم بازار چلے گئے۔ یہ بیجنگ ہوٹل کے قریب بڑا خوبصورت اور بارونق بازار تھا۔ کئی کئی منزلہ ڈپارٹمنٹل اسٹور دور تک پھیلے ہوئے تھے۔ ہر اسٹور میں خریداروں کا اتنا ہجوم تھا کہ کھوے سے کھوا چھل رہا تھا۔ ہر جگہ اشیاء کی قیمتیں متعین تھیں اور مول بھاؤ کا کوئی سوال نہ تھا۔ زیادہ تر چینی مصنوعات تھیں لیکن کچھ اشیاء جاپان، ہانگ کانگ وغیرہ کی بنی ہوئی بھی بک رہی تھیں۔

دوپہر کو چائنا مسلم ایسوسی ایشن نے سکیانگ کے ایک مسلم ریسٹورنٹ میں الوداعی ظہرانہ دیا تھا۔ میزبانوں کا کہنا تھا کہ آپ سکیانگ نہ جاسکے تو کم از کم اہل سکیانگ کے ریسٹورنٹ میں ان سے ملاقات کر لیں۔ ریسٹورنٹ کے لوگوں نے بڑی محبت سے کھانا کھلایا۔ ان کے کھانے ہمارے ملک کے کھانوں سے کافی مشابہ تھے۔ ایک ہفتے بعد کھانوں میں ملکی خدو نظر آئی۔ یہاں سے قیام گاہ پہنچ کر فوراً ہی ہم واپسی کے لئے ایئر پورٹ روانہ ہو گئے۔

(۲) درج ذیل سرگرمیوں کے جوابات ایک جملے میں لکھئے۔

(2)

(i) مصنف کے مطابق شہر لہن شا میں مسلمانوں کی آبادی کے تناسب کے

بارے میں لکھئے۔

(ii) میزبانوں کا جو کہنا تھا اس بارے میں لکھئے۔

(۳) ”سفر وسیلہ ظفر“ اس بارے میں اپنے خیالات تحریر کیجئے۔

(3)

(۶) درج ذیل غیر درسی اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق

(6)

مکمل کیجئے۔

(۱) درج ذیل سرگرمی مکمل کیجئے۔

(2)

ای کچر حاصل کرنے والے ممالک :

..... (i)

..... (ii)

..... (iii)

..... (iv)

عالمی سطح پر کام کرنے والی ایک معروف غیر سرکاری تنظیم کے اندازے کے مطابق بے کار ہو چکے کسی بھی الیکٹرانک سامان کو اگر ٹھیک سے ٹھکانے نہیں لگایا جاتا یعنی اگر اس ای کچرے کا مناسب انتظام نہیں کیا جاتا تو اس سے نکلنے والی تاب کاری ماحولیات کو بڑا نقصان پہنچاتی ہے۔ ملک میں گزشتہ کچھ سالوں سے آئے معاشی انقلاب کے نتیجے میں الیکٹریکل اور الیکٹرانک سامان کی مانگ میں اضافہ ہوا ہے اور اس کے چلتے ای کچرے کے مسائل بھی تیزی سے پیدا ہوئے ہیں۔

امریکہ کے ذریعے بڑی مقدار میں الیکٹرانک سامان کے زہریلے کچرے کو نہ صرف ہندوستان بھیجا جا رہا ہے بلکہ اسے پاکستان، ہانگ کانگ،

سنگاپور اور ویت نام جیسے ترقی پذیر ممالک میں بھیج کر کنارے لگایا جا رہا ہے۔ اس کچرے میں کیڈیم، پارا اور دیگر زہریلے اجزا بڑی مقدار میں ملے ہوتے ہیں۔

گرین ہاؤس کے مطالعے کے مطابق جس طرح ان الیکٹرانک سامان کی مانگ میں لگاتار اضافہ ہو رہا ہے اس سے یہ اندازہ لگایا گیا ہے کہ ۲۰۱۲ء میں موجودہ ای کچرے کی مقدار گنی ہو جائے گی۔ اس اندازے کے مطابق گذشتہ سال ای کچرے کا وزن قریب تین لاکھ اسی ہزار ٹن مانا گیا تھا۔ اس کچرے میں تقریباً پچاس ہزار ٹن وہ کچرا بھی شامل ہے جو ہر سال ترقی یافتہ ممالک کے ذریعے ترقی پذیر ممالک میں چیرائی کے نام پر بھیجا جاتا ہے اور دوبارہ استعمال کے لئے تیار کرنے کی بابت ان ملکوں سے درآمد کیا جاتا ہے۔ جب کہ سچائی یہ ہے کہ ان ممالک سے آئے اس کچرے کا ایک بڑا حصہ استعمال کیے بغیر ہی چھوڑ دیا جاتا ہے۔ ان میں سے بچے کچھے سامان دو چار بار بمشکل استعمال کے لائق ہوتے ہیں کیوں کہ ان کا استعمال پہلے ہی اتنا کر لیا گیا ہوتا ہے کہ یہاں آنے کے بعد یہ استعمال کے لائق نہیں رہ جاتے۔ ہندوستان میں گزشتہ کئی سالوں سے سب سے زیادہ ای کچرا چین، امریکا، آسٹریلیا، جرمنی اور برطانیہ سے آتا رہا ہے۔

۱۹۷۷ء میں سپریم کورٹ زہریلے کچرے کے کاروبار پر پابندی بھی لگا چکی ہے لیکن عملی طور پر اس پابندی کا کوئی اثر نہیں پڑا اور کسی نہ کسی کا کچرا ہمارے ملک پہنچتا رہتا ہے۔ ملک میں ای کچرا مٹی اور پانی کو آلودہ کر کے حفظانِ صحت کے تعلق سے نئے نئے مسائل پیدا کر رہا ہے۔

(۲) ہدایات کے مطابق ذخیرۃ الفاظ کی سرگرمیاں مکمل کیجئے۔ (۲)

(i) برآمد کا متضاد لفظ اقتباس سے تلاش کر کے لکھئے۔

(ii) ”صدائق“ کا ہم معنی لفظ متبادلات سے تلاش کر کے لکھئے۔

(الف) حمایت (ب) دیانت

(ج) صفائی (د) سچائی

(۳) ای کچرے سے پیدا ہونے والے مسائل پر اپنی رائے پیش کیجئے۔ (۳)

مطلب سمجھ میں آئے بقائے دوام کا
ایسا سبق یہ زندگی مستعار دے
میں بار بار مانگوں جو درکار ہو مجھے
اور اپنے فضل سے تو مجھے بار بار دے
حُسنِ طلب میں مجتہدِ عصر ہے صفی
وہ تجھ سے ایک مانگے، تو اُس کو ہزار دے

(2)

درج ذیل مفاہیم کے لئے صحیح متبادل مصرعے تلاش کر کے لکھئے۔

(۲)

(i) اللہ وہ ہے جو ہر بندے کے حالات درست کرتا ہے

(الف) میری دعا کہہ دے مرے پروردگار دے۔

(ب) تو وہ ہے جو ہر ایک کی بگڑی سنوار دے

(ج) میری مراد بھی مرے پروردگار دے

(د) گردش نہ مجھ کو گردش لیل و نہار دے

(ii) شاعر بد قسمتی اور دن رات کی گردشوں میں الجھنا نہیں چاہتا

(الف) کونین میں ذلیل نہ کر سب کے روبرو

(ب) گردش نہ مجھ کو گردش لیل و نہار دے

(ج) ایسا سبق یہ زندگی مستعار دے

(د) حسنِ طلب میں مجتہدِ عصر ہے صفی

(iii) شاعر دونوں جہان کی ذلت سے بچنا چاہتا ہے

(الف) دنیا میں کچھ بھی قدرِ محبت نہیں رہی

(ب) ایمان و عیش دولت و عزت و وقار دے

(ج) کونین میں ذلیل نہ کر سب کے روبرو

(د) غم دے تو غم کے ساتھ کوئی غمگسار دے

مطلب سمجھ میں آئے بقائے دوام کا
ایسا سبق یہ زندگی مستعار دے
میں بار بار مانگوں جو درکار ہو مجھے
اور اپنے فضل سے تو مجھے بار بار دے
حُسنِ طلب میں مجتہدِ عصر ہے صفی
وہ تجھ سے ایک مانگے، تو اُس کو ہزار دے

(۲) درج ذیل مفاہیم کے لئے صحیح متبادل مصرعے تلاش کر کے لکھئے۔

(i) اللہ وہ ہے جو ہر بندے کے حالات درست کرتا ہے

(الف) میری دعا کہ دے مرے پروردگار دے

(ب) تو وہ ہے جو ہر ایک کی بگڑی سنوار دے

(ج) میری مراد بھی مرے پروردگار دے

(د) گردش نہ مجھ کو گردش لیل و نہار دے

(ii) شاعر بد قسمتی اور دن رات کی گردشوں میں الجھنا نہیں چاہتا

(الف) کونین میں ذلیل نہ کر سب کے روبرو

(ب) گردش نہ مجھ کو گردش لیل و نہار دے

(ج) ایسا سبق یہ زندگی مستعار دے

(د) حُسنِ طلب میں مجتہدِ عصر ہے صفی

(iii) شاعر دونوں جہان کی ذلت سے بچنا چاہتا ہے

(الف) دنیا میں کچھ بھی قدرِ محبت نہیں رہی

(ب) ایمان و عیش دولت و عِز و وقار دے

(ج) کونین میں ذلیل نہ کر سب کے روبرو

(د) غم دے تو غم کے ساتھ کوئی نمگسار دے

(iv) مانگنے والے کا طریقہ یہ ہو کہ وہ اپنا دامن رب کی بارگاہ میں پھیلائے

رکھے

- (الف) میں بار بار مانگوں جو درکار ہو مجھے
(ب) اور اپنے فضل سے تو مجھے بار بار دے
(ج) داتا کی شان یہ ہے کہ جاری ہو اس کی دین
(د) سائل کا شیوہ یہ ہے کہ دامن سپاردے

(2) (۳) درج ذیل شعر کی استہسانی وضاحت کیجئے۔

میں بار بار مانگوں جو درکار ہو مجھے
اور اپنے فضل سے تو مجھے بار بار دے

(6) (ب) درج ذیل درسی غزل کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجئے۔

(۱) (۲) شکی خا کہ مکمل کیجئے۔

	مزاج	

میرا جدا مزاج ہے، اُن کا جدا مزاج
پھر کس طرح سے ایک ہو لہجھا بُرا مزاج
دیکھا نہ اس قدر کسی معشوق کا غرور
اللہ کیا دماغ ہے، اللہ کیا مزاج
کس طرح دل کا حال گھلے اس مزاج سے
پوچھوں مزاج تو وہ کہیں آپ کا مزاج
تم کیا کسی کے دل میں بھلا گھر بناؤ گے
بنا نہیں بنائے سے گبڑا ہوا مزاج

تم کو ذرا سی بات کی برداشت ہی نہیں
ایسا اکل گھرا بھی ہے کس کام کا مزاج
پالا پڑے کہیں نہ کسی بد مزاج سے
ہر وقت دیکھتے ہیں مزاج آشنا مزاج
کل اُن کا سامنا جو ہوا، خیر ہوگی
بدلی ہوئی نگاہ تھی، بدلا ہوا مزاج
سچ ہے، خدا کی دین میں کیا دخل ہو سکے
اک داغ کا مزاج ہے، اک آپ کا مزاج

(2)

(۲) درج ذیل سرگرمیوں کے جوابات ایک جملے میں لکھئے۔

(i) اکل گھرا مزاج لوگوں کی صفت لکھئے۔

(ii) شاعر اور محبوب کی ملاقات کے وقت محبوب کا مزاج بیان کیجئے۔

(2)

(۳) درج ذیل شعر کی استحسانی وضاحت کیجئے۔

تم کیا کسی کے دل میں بھلا گھر بناؤ گے

بنا نہیں بنائے سے بگڑا ہوا مزاج

(ج) درج ذیل رباعی کا بغور مطالعہ کر کے استحسان کلام کی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجئے۔ (4)

(2)

(۱) متعلقہ الفاظ لکھئے۔

.....	زندگانی	خورشید
↓	↓	↓	↓
ازہ	غزہ

دو دن کی حیات پر عبث غزہ ہے

خورشید نہ بن، خاک کا تو ذرہ ہے

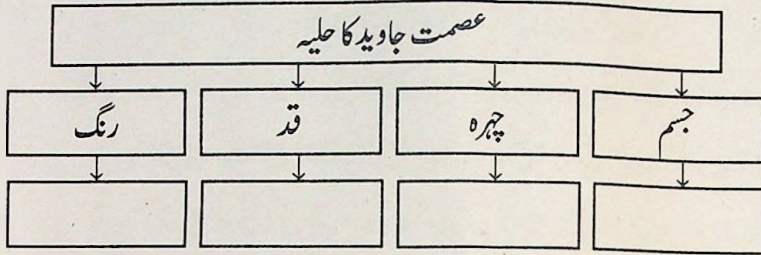
مردم کے نہال زندگی کے لئے
یہ آمد و شد دم کی نہیں، اڑہ ہے

(۲) ”یہ آمد و شد دم کی نہیں اڑہ ہے“ اس مصرعے کی استحضانی وضاحت کیجئے۔ (۲)

حصہ ۳ : اضافی مطالعہ۔ کل نمبرات : 12

سوال 3 :- (الف) درج ذیل اضافی مطالعہ کے اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجئے۔ (6)

(۱) اقتباس کی روشنی میں شبکی خاکہ مکمل کیجئے۔ (2)

ڈاکٹر شیخ عصمت جاوید ۲ اگست ۱۹۲۲ء کو پونہ میں پیدا ہوئے۔ ان کے والد عبدالباقی صوم و صلوة کے پابند تھے۔ ان کے والد کے چچا سلیم اللہ کے نام پر ان کا نام عصمت اللہ رکھا گیا۔ ڈاکٹر عصمت جاوید کی دولڑکیاں اور ایک لڑکا ہے۔ عصمت جاوید شیخ کا رنگ گورا، قد میانہ، جسم توانا، چہرہ بیضوی، گول منول شخصیت۔ کسی زمانے میں سر پر بال رہے ہوں گے۔ آخری عمر میں سر بالوں سے بے نیاز ہو گیا تھا اس لئے بالوں نے گالوں پر ڈیرا ڈالا ہوا تھا۔ جوانی میں مونچھ اور کلین شیو، آنکھیں بڑی بڑی، ناک کھڑی، دانت جمے ہوئے مگر قدرے اٹھے ہوئے تھے۔ پان کے شوق نے ان کا رنگ روپ بگاڑ دیا تھا۔ کھانے پینے اور پہننے اوڑھنے کے

شوقین تھے۔ لباس بشرٹ، پتلون، خاص موقعوں پر کوٹ، ٹائی، مفلر جیکٹ وغیرہ۔
آواز شخصیت سے میل نہیں کھاتی تھی۔ نماز کی پابندی پیشانی پر لکھی تھی۔ روزے کی
پابندی کبھی ان کے توانا جسم پر اثر انداز نہیں ہوئی۔

عصمت جاوید بہت پڑھے لکھے آدمی تھے۔ چونکہ اورنگ آباد کو وطن
ثانی بنا چکے تھے، اس لحاظ سے اورنگ آباد کے لئے جو نام باعث افتخار ہیں، ان میں
ان کا نام بھی شامل ہے۔ ان کے ہم عصروں میں ایسا کوئی نہیں ہوگا جس نے ان
سے استفادہ نہ کیا ہو۔ سبھی ان کی عزت کرتے تھے۔ ان کی قابلیت کے دل سے
قائل تھے۔ کباڑی پورے میں واقع ان کے دولت کدے کا نام ”پھول بن“ تھا۔

غریب خانہ جاوید بے نوا ہی سہی

نہیں مقام سکوں کوئی پھول بن کی طرح

اورنگ آباد دکن کی اردو ادب کے لئے زرخیز زمین اور یہاں کی ادبی
خوشبو سے معطر فضا ڈاکٹر عصمت جاوید شیخ کی پہلی کتاب ”فکر پیا“ (جولائی ۱۹۷۱ء میں
شائع ہوئی) کی اشاعت کا سبب بنی۔ پھر ان کی کتابوں کی فہرست میں پچیس
کتابیں درج ہو گئیں۔

(۲) درج ذیل کے صحیح متبادل جواب تلاش کر کے لکھئے۔ (2)

(i) ڈاکٹر عصمت جاوید کی کل اولاد :

(الف) چار (ب) پانچ

(ج) تین (د) دو

(ii) ڈاکٹر عصمت جاوید کے رنگ روپ بگڑنے کی وجہ

(الف) پان کاشوق (ب) کھانے کاشوق

(ج) پینے کاشوق (د) پہننے کاشوق

(iii) عصمت جاوید کا وطن ثانی

(الف) ناگپور (ب) اورنگ آباد

(ج) امراتی (د) ناسک

(iv) ڈاکٹر عصمت جاوید کی پہلی کتاب کا نام

(الف) فکرِ پیما (ب) بادِ پیما

(ج) تپشِ پیما (د) کوہِ پیما

(۳) ”لباس کسی شخص کی مکمل شناخت نہیں ہے“، ذاتی رائے لکھئے۔ (2)

(ب) درج ذیل میں سے کوئی دو سرگرمیاں ہدایت کے مطابق مکمل کیجئے۔ (6)

(۱) منٹو کے فلیٹ کی حالت کے بارے میں لکھئے۔

(۲) باقر مہدی کی جائے پیدائش اور تعلیم کے بارے میں معلومات تحریر کیجئے۔

(۳) عصمت جاوید کے شعری مجموعے ”اکیلا درخت“ پر مصنف کا تبصرہ اپنے

لفظوں میں قلم بند کیجئے۔

(۴) شہر حیدرآباد سے عزیز قیسی کو جو لگاؤ تھا اسے تحریر کیجئے۔

(۵) منٹو، عصمت چغتائی اور اشوک کمار کا واقعہ بیان کیجئے۔

حصہ ۴ : قواعد۔ کل نمبرات : 14

سوال 4 :- (الف) ہدایات کے مطابق سرگرمیاں مکمل کیجئے۔ (8)

(۱) درج ذیل محاوروں کا اپنے جملوں میں استعمال کیجئے۔ (2)

(i) سینہ پھول جانا۔

(ii) آنکھ بھر آنا۔

(2) (۲) ہدایت کے مطابق سرگرمی مکمل کیجئے۔ (کوئی ایک)

(i) یہاں سے بچ کر جانا اب دشوار ہے۔

(منفی جملے میں تحویل کیجئے)

(ii) وہ کیوں ان میں شمار کیا جائے؟

(جملے کے استفہام کو انکار میں تبدیل کیجئے)

(2) (۳) ہدایت کے مطابق سرگرمی مکمل کیجئے۔ (کوئی ایک)

(i) میری شال کیا ہوئی؟

(صرنی تجزیہ کیجئے)

(ii) سیدھے بت بنے کھڑے ہیں کہ کان پر کھلی محسوس ہوتی ہے۔

(نحوی تجزیہ کیجئے)

(2) (۴) ذیل کے افعال سے اسم بنائیے۔

اسم	افعال
.....	بخشنا
.....	اکتانا

(6) (ب) ہدایات کے مطابق ذیل کی سرگرمیاں مکمل کیجئے۔

(2) (۱) ہدایت کے مطابق سرگرمی مکمل کیجئے۔ (کوئی ایک)

(i) بوند تھمتی نہیں ہے اب کے سال

چرخ گویا ہے اب در غربال

(شعر کی صنعت پہچان کر اس کی قسم لکھئے)

(ii) کس قدر ہوتے ہیں ناخوش، کس قدر ہوتے ہیں خوش

آپ ہم کو دیکھ کر اور آپ کو ہم دیکھ کر

(الف) وشر سے ربط رکھنے والے الفاظ آمنے سامنے لکھئے)

(1) درج ذیل اشعار میں سے کسی ایک شعر میں آنے والی تینیس کا نام لکھئے۔ (۲)

(i) چشمِ غضب سے نیم نگہ میرے واسطے

اک نیچے ہے زہر میں گویا بجھا ہوا

(ii) دیوار کھڑی کرتے ہوئے راہ میں راہی

کہتا ہے کہ سایے کو شجر آئے نہ آئے

(3) درج ذیل اشعار میں سے کسی ایک کی تقطیع کیجئے اور بحر کا نام لکھئے۔ (۳)

(i) بہار اک دل کے داغوں نے دکھائی چشمِ قاتل کو

دہان زخمِ سینہ بن گیا دروازہ گلشن کا

(ii) قفس توڑ کر مطمئن ہو نہ بلبل

قفس صورتِ آشیاں اور بھی ہیں

حصہ ۵ : اطلاقی تحریر۔ کل نمبرات : 18

(5) سوال 5 :- (الف) اپنے علاقے کی پہلی مسلم خاتون حج سے درج ذیل نکات کی مدد سے انٹرویو کے لئے

سوالات ترتیب دیجئے۔

(i) پڑھائی کے اوقات کی ترتیب۔

(ii) کامیابی کا راز۔

(iii) مستقبل کے عزائم۔

(iv) قوم کے لئے پیغام۔

(v) مزید نکات۔

- (ب) کسی کپڑے کی دکان کا تعارف نامہ درج ذیل نکات کی مدد سے ترتیب دیجئے۔
- (4) (i) دکان کا نام و پتہ اور موبائل نمبر۔
(ii) دکان کا نعرہ۔
(iii) کپڑوں کی کوالٹی اور اقسام۔
(iv) رعایت۔
- (ج) آزادی کے ۷۵ سالہ جشن (آزادی کا امرت مہوتسو) کے موقع پر کالج میں منعقدہ تقریری مقابلے کی روداد قلم بند کیجئے۔
- (5) (د) ماحول کے بگڑتے ہوئے توازن سے متعلق فیچر تحریر کیجئے۔
- (4)

DAY — 03

SEAT NUMBER

--	--	--	--	--	--

2025 II 13

1100

J-259

(M)

MARATHI (02)

Time : 3 Hrs.

(12 Pages)

Max. Marks : 80

कृतिपत्रिका

कृतिपत्रिकेसाठी सूचना :

- (१) आकलन कृती व व्याकरण यांमधील आकृत्या किंवा चौकटो पेनाने अथवा पेन्सिलीने व्यवस्थित काढाव्यात.
- (२) स्वच्छता, नीटनेटकेपणा व लेखननियमांनुसार लेखन यांकडे जाणीवपूर्वक लक्ष द्यावे.

विभाग १ - गद्य

[२०]

कृती १. (अ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा : (८)

(१) कारणे लिहा - (२)

(य) अनेक अपघात होतात, कारण -

(र) अस्वाभाविक वेग कमी करावा, कारण -

(२) विधाने पूर्ण करा - (२)

(य) वाढता वेग म्हणजे

(र) रात्रीच्या वेळी विलक्षण वेगाने धावणारी गाडी

माणसे चालू आणि पळूही शकतात; पण रस्त्याने कोणी चालण्याऐवजी पळू लागला तर त्याचे कौतुक करावे का? अपेक्षित स्थळी वेळेवर पोचता येईल, अशा बेताने वाहने चालवण्याऐवजी उगाचच भरधाव वेगाने चालवण्यात औचित्य ते कोणते?

वाहनाचा वेग वाढला म्हणजे त्याच्यावरचा ताबा कमी होतो. पुढचे वाहन मागे टाकून पुढे जाण्याच्या हव्यासामुळे अनेक अपघात होतात. रात्रीच्या वेळी विलक्षण वेगाने धावणारी गाडी ही रात्रराणी म्हटली जाते. रात्री भरधाव वेगाने प्रवास करून पार पाडावीत एवढी महत्त्वाची कामे दरवेळी असतात का?

वाहनाचा वेग अनिवार झाला, तर चित्ताची व्यग्रता वाढते. डोळ्यांवर, मनावर, शरीरावर ताण पडतो. शरीरभर अनावश्यक स्पंदने निर्माण होतात. हादरे बसून मज्जातंतू आणि मणके कमकुवत होतात. कमरेची आणि पाठीची दुखणी ही वाहनधारकांची व्यथा असते. बसणे, उठणे, चढणे, उतरणे, चालणे, वळणे, वर-खाली पाहाणे या मुक्त हालचालींचे संगीत विसरून स्वतःला वाहनाशी जखडून ठेवणे आणि वाहनाचा वेग अंगीकारून आपल्या शरीरव्यापारत अडथळे निर्माण करणे हे धोरण निसर्गविरोधी आहे. आरोग्याची हानी करणारे आहे. वाढता वेग म्हणजे ताण. जीवनातले ताणतणाव वाढवून पोचणार तरी कोठे? आपले स्वत्व आणि स्वस्थता हिरावून घेणारा अस्वाभाविक वेग कमी करणे, हे आपले कर्तव्य आहे. उगाच भावविवश होऊन वेगवश होऊ नये. अनाटायी वेगामुळे पोचण्यापूर्वीच अंत होण्याची शक्यता वाढते.

(३) स्वमत अभिव्यक्ती -

(४)

‘उगाच भावविवश होऊन वेगवश होऊ नये’, - हे विधान तुमच्या शब्दांत स्पष्ट करा.

किंवा

वाहन चालवत असताना कोणती काळजी घ्यावी, ते तुमच्या शब्दांत लिहा.

(आ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा :

(८)

(१) उत्तरे लिहा -

(२)

(य) लेखकाला दातदुखीचा संशय येण्यामागचे कारण लिहा.

(र) लेखकाच्या दृष्टीने परशा विचारत असलेला उर्मट सवाल लिहा.

(२) परशा पहिलवानाची दोन वैशिष्ट्ये लिहा :

(२)

(य)

(र)

मनुष्यस्वभावाप्रमाणे मीही प्रथम दातांची पर्वा केली नाही. दात दुखणाऱ्या माणसांची अवहेलना केली. एवढ्याशा दातदुखीचे एवढे मोठे कौतुक लोक का करतात हे मला कळत नसे. आमच्या परशा पहिलवानासारखा मस्त गडीसुद्धा दातांपुढे चारीमुंड्या चीत झालेला मी पाहिला, तेव्हा मला दातदुखीचा जरा संशय आला.

परशा हा जन्मापासून पहिलवान. रानात अनेकदा लांडग्याशी एकटा झुंजलेला. अनेक लांडग्यांचे सुळे नुसत्या काठीच्या तडाख्याने पाडणारा हा गडी नेहमी अशा ऐटीत चालायचा, की जसा काय वनराजच ! छाती इतकी पुढे काढायचा, की अनेकदा आधी त्याची छातीच दिसायची आणि अर्ध्या मिनिटाने त्याचा चेहरा दिसायचा. रस्त्यात भेटला, की “काय रं, कुटं निगालास?” असा त्याच्या दृष्टीने अत्यंत प्रेमळ; पण माझ्या दृष्टीने अतिशय उर्मट असा सवाल करायचा. मला त्याचा राग येत असे.

“चाललौय कुस्ती मारायला... येतोस?” “कुस्ती?” असे म्हणत तो अत्यंत विकट हास्य करायचा आणि “अरं, अगुदर माशी तर मार नाकावरली... मग कुस्तीचं बगू” असे म्हणून माझ्या खांद्यावर मोठ्या प्रेमाने दणका द्यायचा; पण गंमत अशी, की दणका मला दिला तरी लागायचे त्याला.

“लइ हाडं हैत तुझ्या अंगात ! दगडाबाणी लागल्यात हाताला.”

असे त्याने म्हटले, की हाडाच्या बाबतीत का होईना; पण आपण त्याच्या वरचढ आहोत याचाच आनंद अधिक वाटायचा.

आपल्या ताकदीची-मस्तीची परशाला फार भगेंड होती. स्वतःचा उल्लेख करताना तो 'शिंव्ह' म्हणायचा. स्वतःला 'शिंव्ह' म्हणवून घेण्यात त्याला अभिमान वाटायचा.

(३) स्वमत अभिव्यक्ती -

(४)

परशाचे व्यक्तिचित्र तुमच्या शब्दांत लिहा.

किंवा

'दातदुखीच्या अनुभवाचे वर्णन' तुमच्या शब्दांत करा.

(इ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा :

(४)

(१) एका वाक्यात उत्तरे लिहा :

(२)

(य) खऱ्या मित्राचा धर्म कसा नसावा ते लिहा.

(र) सूर्याला मित्र का म्हणतात ते विशद करा.

कारण नसताना प्रशंसा करणे हा खऱ्या मित्राचा धर्मच नव्हे. वीणेच्या तारांवरून केव्हाही बोट फिरविले, तरी त्यातून आपल्याला आल्हाद देणारा मधुर नादच निघतो. पण खऱ्या मित्राच्या हृदयाच्या तारा अशा नसतात. आपण सत्कृत्य केले तर त्या तारांतून गौरवाचे गोड शब्द निघतील; पण आपण चुकत असलो तर अनुशासनाचा गंभीर शब्द त्यातून निघाल्याखेरीज राहणार नाही. सदासर्वदा नम्र भाषणांनी रिझविणे हे मित्राचे कार्य नाही. आपले चुकते पाऊल जो फिरवितो; आणि जाणारा तोल जो सावरतो; तोच आपला खरा मित्र होय. मित्र म्हणजे केवळ आपल्या जीविताचे अलंकार नव्हेत. आपल्या जीवित प्रवाहाला योग्य वळण देणारे ते तट आहेत. काजव्यांचे थवेच्या थवे जर आपल्याला दिसले तर त्यांची शोभा मोठी रमणीय वाटल्यावाचून राहात नाही. पण

त्या शोभेचा उपभोग घेण्यासाठी आपल्याला अंधकारात रहावे लागते. आपल्याला वाममार्गाच्या अंधारात टाकून केवळ आपल्याला क्षणभर सौख्य देणाऱ्या या काजव्यांप्रमाणे खरे मित्र नसतात. खरा मित्र सूर्यासारखा असतो. त्याच्या सान्निध्यात असताना पूर्ण प्रकाशात असल्याचा भरवसा आपल्या मनाला वाटत असतो, व त्याच्या साक्षीने वावगे कृत्य करण्याची आपल्याला शरमच वाटते, म्हणूनच सूर्याला मित्र म्हणतात की काय कोण जाणे! त्या त्या प्रसंगी सुमधुर प्रशंसा, धीरगंभीर शब्द, प्रेमळ उत्तेजन, सहानुभूतिमय सांत्वन आणि कठोर उपदेशवाणी ज्याच्याकडून लाभते तोच खरा मित्र होय.

(२) खऱ्या मित्राची गुणवैशिष्ट्ये लिहा.

(२)

विभाग २ - पद्य

[१६]

कृती २. (अ) खालील कवितेच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा :

(८)

(१) एका शब्दांत उत्तरे लिहा -

(२)

(य) कवीच्या सवे गीतांपरी राहणारी

(र) कवीचा लळा ज्याला लागला ते

(२) खालील अर्थाच्या ओळी कवितेतून शोधून लिहा -

(२)

(य) सर्वांमध्ये मिसळूनही मी माझे वेगळेपण जपतो

(र) माझा प्रकाशमान होण्याचा सोहळा माझ्यासाठी नाही

रंगुनी रंगांत साऱ्या रंग माझा वेगळा !

गुंतुनी गुंत्यांत साऱ्या पाय माझा मोकळा !

कोण जाणे कोटुनी ह्या सावल्या आल्या पुढे;

मी असा की लागती ह्या सावल्यांच्याही झळा !

राहती माझ्यासर्वे हीं आसवे गीतांपरी;
 हें कशाचें दुःख ज्याला लागला माझा लळा!
 कोणत्या काळीं कळेना मी जगाया लागलों
 अन् कुठे आयुष्य गेलें कापुनी माझा गळा!
 सांगती 'तात्पर्य' माझे सारख्या खोट्या दिशाः
 "चालणारा पांगळा अन् पाहणारा आंधळा!"
 माणसांच्या मध्यरात्री हिंडणारा सूर्य मीः
 माझियासाठी न माझा पेटण्याचा सोहळा!

(३) अभिव्यक्ती :

(४)

'सुख' आणि 'दुःख' याविषयीच्या तुमच्या भावना स्वतःच्या शब्दांत
 स्पष्ट करा.

(आ) खालील ओळींचा अर्थ लिहा :

(४)

सहज आरशात पाहिले नि डोळे भरून आले
 आरशातील स्त्रीने मला विचारले, 'तूच ना ग ती !'
 माझेच रूप ल्यालेली, तरीही मी नसलेली
 किती बदललीस ग तू अंतर्बाह्य... !
 तुला सांगू तुझ्या अंतरीचे सुंदर पूर्वरंग
 ऐक हं... ! तू कशी होतीस ते !

(इ) खालीलपैकी कोणतीही एक कृती सोडवा :

(४)

काव्य सौंदर्य :

ह्या विंचवाला उतारा ।
 तमोगुण मागें सारा ।
 सत्त्वगुण लावा अंगारा ।
 विंचू इंगळी उतरे झरझरां ॥

वरील ओळींतील भावसौंदर्य स्पष्ट करा.

किंवा

रसग्रहण :

सरी- वाप्यात, कांदं लावते

बाई लावते

नाही कांदं ग, जीव लावते

बाई लावते

काळ्या आईला, हिरवं गोंदते

बाई गोंदते

रोज मातीत, मी ग नांदते

बाई नांदते

वरील ओळींचे रसग्रहण करा.

विभाग ३ - साहित्यप्रकार : कथा

[१०]

कृती ३. खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा :

(४)

(अ) (१) एका वाक्यात उत्तरे लिहा :

(य) कथानकाचे प्रयोजन लिहा.

(१)

(२) नाट्यमयता निर्माण होणारा घटक लिहा.

(१)

कथेत 'घटना' हा महत्त्वाचा भाग ठरतो. कथेत या मूळ घटनेलाच कथाबीज असे म्हणतात. कथानकात घटना, प्रसंग, पात्रांच्या कृती, स्वभाववैशिष्ट्ये, वातावरण इत्यादींचे तपशील हळुवारपणे उलगडत जातात. कथेत कथानकातील घटकांचे एकत्रीकरण केले जाते. या एकत्रीकरणातून कथेची मांडणी आकाराला येते. हे कथानक उलगडताना त्यातील प्रवाहीपण जपले जाते. कथाकाराच्या मनात कथेच्या अनुषंगाने निर्माण झालेला भावाशय वाचकापर्यंत पोहोचवण्यासाठी कथन करणे हे कथानकाचे प्रयोजन असते.

पात्रचित्रण हा कथेचा महत्त्वपूर्ण घटक आहे. पात्रचित्रणातून कथेचा आशय पुढे पुढे जात राहतो. कथाकार एखाद्या पात्राची वृत्ती, कृती, उक्ती, भावना, विचार, कल्पना, संवेदना, जीवनदृष्टी, जीवनपद्धती इत्यादींच्या चित्रणातून त्या व्यक्तीची शब्दरूप प्रतिमा तयार करत असतो. या शब्दरूप प्रतिमेला 'पात्र' असे म्हणतात. कथेतील पात्रांना वास्तवातील माणसांप्रमाणे रेखाटले जाते, म्हणून वाचकांची त्या पात्रांशी जवळीक साधली जाते. ही पात्रे कथाकाराची 'स्व' निर्मिती असते.

कथेला स्थळ-काळाबरोबरच सामाजिक, भौगोलिक, सांस्कृतिक, राजकीय इत्यादींनी युक्त वातावरण असते. वातावरणाचा वाचकांवर परिणाम होऊन तो कथानकाशी एकरूप होतो. वातावरणाचा पट जितका सधन तितकी कथा सकस होते.

कथेत चांगल्या-वाईटाचा संघर्ष असतो. त्यातूनच नाट्यमयता निर्माण होते. या संघर्षातूनच कथा उत्कर्षबिंदूपर्यंत पोहोचते.

(२) कथाकाराच्या 'पात्र' या शब्दरूप प्रतिमेची दोन वैशिष्ट्ये लिहा. (२)

(आ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा : (६)

- (य) 'शोध' या कथेतील अनुचे स्वभावचित्र तुमच्या शब्दांत रेखाटा.
- (र) गावातल्या उचापती करणाऱ्या लोकांबद्दल तुमचे मत स्पष्ट करा.
- (ल) 'जगाकडं पाहताना मला माझा चष्मा हवा', या विधानाबाबत तुमचे विचार लिहा.
- (व) 'गढी' या शीर्षकाची समर्पकता पटवून द्या.

कृती ४. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा :

(४)

- (१) मुलाखतीच्या पूर्वतयारीबाबत थोडक्यात लिहा.
- (२) माहितीपत्रकाच्या रचनेची दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
- (३) अहवालाची प्रमुख चार अंगे लिहा.
- (४) वृत्तलेख लिहिताना विचारात घ्यावयाच्या कोणत्याही दोन बाबी लिहा.

(आ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा :

(१०)

- (१) खालील मुद्द्यांच्या आधारे मुलाखत घेत असताना कोणती काळजी घेतली पाहिजे ते स्पष्ट करा :
मुलाखतीच्या प्रश्नांची रचना-प्रश्नांमुळे निर्माण होणारे वातावरण
मुलाखतकाराची प्रश्न विचारण्यासंबंधीची पूर्वतयारी मुलाखत घेणाऱ्याचे हावभाव वेळेचे बंधन अनिवार्य.
- (२) खालील मुद्द्यांच्या आधारे माहिती पत्रकाचे स्वरूप लिहा :
माहितीपत्रक म्हणजे जनमत आकर्षित करणारे लिखित माध्यम
ग्राहकांना होणारे फायदे माहितीपत्रकाचा हेतू
वेगळेपण व वैशिष्ट्ये.
- (३) खालील मुद्द्यांच्या आधारे अहवाल लेखनाची वैशिष्ट्ये लिहा :
वस्तुनिष्ठता व सुस्पष्टता विश्वसनीयता भाषेचा सोपेपणा
शब्दमर्यादा निःपक्षपातीपणा.
- (४) खालील मुद्द्यांच्या आधारे वृत्तलेखाच्या विषयाच्या स्रोताविषयी माहिती लिहा :
बातमी व्यक्तिगत अनुभव भेटीगाठी / संभाषण
सूक्ष्म निरीक्षण निरीक्षणातून समोर आणले जाणारे घटक.

व्याकरण घटक व वाक्प्रचार

कृती ५. (अ) सूचनेनुसार कृती करा :

(१०)

(१) (य) योग्य पर्याय निवडा :

(१)

हा आनंद सर्वत्र असतो.

या वाक्याचे प्रश्नार्थी वाक्य ओळखा :

(१) हा आनंद कुठे नसतो?

(२) हा आनंद कुठे असतो?

(३) हा आनंद सर्वत्र असतो का?

(४) हा आनंद सर्वत्र नसतो का?

(२) सूचनेप्रमाणे सोडवा :

(१)

किती गडगडाट झाला ढगांचा काल रात्री!

(विधानार्थी करा.)

(२) (य) योग्य पर्याय निवडा :

(१)

'नीलकंठ' या सामासिक शब्दातील समास ओळखून लिहा.

(१) कर्मधारय समास

(२) द्विविगु समास

(३) बहुव्रीही समास

(४) अव्ययीभाव समास

(२) 'दशदिशा' या सामासिक शब्दातील समासाचे नाव लिहा.

(१)

(३) (य) योग्य पर्याय निवडा : (१)

'दलालांनी मार्गदर्शन संपवून चहा मागवला' या वाक्यातील प्रयोग ओळखून लिहा :

- (१) भावे प्रयोग
- (२) कर्तरी प्रयोग
- (३) कर्मणी प्रयोग
- (४) यांपैकी नाही

(र) कर्तरी प्रयोग असलेले वाक्य शोधून लिहा : (१)

- (१) श्वेता गाणे म्हणते.
- (२) चालकाने वेगाला आवरावे.
- (३) समीरने बक्षीस मिळवले.
- (४) कष्टाची भाकर गोड लागते.

(४) (य) योग्य पर्याय निवडा : (१)

फूल गळे, फळ गोड जाहलें,
बीज नुरे, डौलांत तरू डुले;
तेज जळे, बघ ज्योत पाजळे;
का मरणिं अमरता ही न खरी?
वरील काव्यपंक्तीतील अलंकार ओळखून लिहा.

- (१) अनन्वय
- (२) अतिशयोक्ती
- (३) अपन्हुती
- (४) अर्थान्तरन्यास

(२) 'न हे वदन, चंद्रमा शरदिचा गमे केवळ' या वाक्यातील
उपमान ओळखा : (१)

(५) (य) 'जमीन अस्मानचा फरक असणे' या वाक्प्रचाराचा अर्थ खालील (१)
पर्यायांतून ओळखून लिहा :

(१) खूपच फरक असणे.

(२) खूप मोठा पराक्रम करणे.

(३) खूप तुलना करणे.

(४) खूप चर्चा करणे.

(२) 'जमीन अस्मानचा फरक असणे' या वाक्प्रचाराचा वाक्यात (१)
उपयोग करा.

(आ) खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर सुमारे २०० ते २५० शब्दांत
निबंध लिहा : (१०)

(१) उत्साहाचा झरा: माझी आई

(२) माझा आवडता ऋतू

(३) मी रस्ता बोलतोय

(४) आंतरजाल (इंटरनेट) : शाप की वरदान

(५) शाळा बंद पडल्या तर

